Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
Getty Research Institute

https://archive.org/details/architecturachiv00danc

ARCHITECTURA
CHIVILIS
Vertoonende verſchey de Treffelijcke
CAPPEN
Soo van TOORENS, KERCKE, *als mede veelderhande voorname* HUYSEN, *etc*
en eenige
WENTELTRAPPE
Dienſtigh voor alle Lief-hebbers en Leerlingen van de Bouw-konſt.
uyt gegeven
Door
Justus Danckers.

T'AMSTERDAM,
Gedruckt by Juſtus Danckers Conſt en Boeck-verkooper inde Calver-ſtraet by den Dam werden deſe Boecken verkoft als mede de Architectuer Boecken van Schamotſi, Vinjola Simon Bosboom, en andere

LESER.

NA dat de groote Majesteyt, des Almachtighen Godts alle wercken des ronden Aerdtbodems, tot nut en beste des menschen levens gheschapen heeft, soo heeft oock den goeden Godt, als een gever alles goets, noch verder belieft, den menschen, als sijne edelste creaturen, selfs na der sonden val, niet alleen met kracht en deughde haer te verçieren op te bouwen, en voort te planten; maer oock besorgt hen met verstant en geschicktheyt te begaven, daer mede sy haer souden kunnen onderhouden en bewaren tegen alle ongemacken, van kou en hitte, stormen en tempeesten, ja voor alle wilde gedierten, en eyndelijck voor de tyrannie der moetwillige en boose menschen. Waer uyt dan blijckt, dat den mensch van alle wercken, waer van hy roem en lof te verkrijgen hoopt, het Huys-bouwen wel een van de voornaemsten is, aengesien sonder bequame wooningh geen mensch recht vrolijk kan leven, gesontheyt behouden, &c. so dat de nuttigheyt van deselve seer hoog t'achten is, want het maekt des menschen naem by na onsterflijck; want onder alle wercken, die door des menschen vernuft en handen gepractiseert en gemaeckt werden, is 'er geen te vinden, na het getuygenis des Hoog-geleerden Heyden *Socrates* (die meer eer en roem toekomt als de Boukonst) want daer niet in de werelt te vinden is, dat des menschen gemoet meer vernoegingh kan geven, als een wel-geordonneert Gebouw, dat sijn verdelingen na proportie heeft, en met alderhande bequamelijckheyt versien is. *Plinius* oordeelt niet onbillick, als hy sulken Gebouw rekent een van het voornaemste des menschen haer geluckszaligheyt, en het kan oock niet in twijffel getrocken

ken worden, dat een bequaem en wel gebouwt huys, het Vaderlandt groote eere te wege brenght, en een gantſche Stadt verçiert.

En of wel de menſchen in 't begin van de Werelt haer wooningen in de hollen en ſteenrotſen, &c. geſocht hebben, gelijck *Vitruvius* betuyght van de Oude Romeynen, en dat den eerſten Roomſen Koning *Romulus* ſijn huyſingh op het velt ſoude geweeſt ſijn; dan noch ſo heeft die edele Boukunſt in gebruyck geweeſt van d'eene Monarchy tot den anderen, en van tijt tot tijt meer en meer toegenomen, ſo datſe by deſe beſte Roomſche Monarchy nu tot de hooghſte perfectie geklommen is; inſonderheydt getuyght den Heer *Dianus*, voornamentlijck, dar de Keyſer *Auguſtus* de Romeynen ſteets in gedachten bracht, datſe doch de Stadt Romen met ſchoone huyſen en gebouwen wilden opçieren, gelijck ſy dan veele ſchoone Paleyſen en treffelijcke Ghebouwen gemaeckt hebben.

Gelijck wy dan een weynigh hier van ſullen verhalen, wat nu betreft het heerlijck Paleys, en gulden Huys des Keyſers *Nero*, dat was een gantſche mijle weeghs groot, en door de Poorten konde door gebracht worden het groote beelt *Coloſſus*, ſijnde hondert en tien Roomſche palmen hoogh, welck Paleys gebouwt is door den wijtberoemden Bou-meeſter *Zenodore*, gelijck *Plinius* getuyght, is oock te verwonderen de veelvoudigheyt der timmeragie, gemacken en Kruys-galderyen, ſoo datſe om hare ſchoonheyt en langhte *Miliarici* genoemt wierden, daer waren ook veel fonteynen, Water-backen, Stieren en andere jageryen in deſelve, inſonderheyt eenige prachtige Salen, daer onder eene ſeer heerlijk geweeſt is die gantſch omdraeyde, ſoo dat de hemels globen, met haren omloop van ſterren, ſeer wonderlijck daer was in getimmert, datmen het flickeren vande ſterren perfect ſien kon, ſoo dat dit boven geſchreven Huys niet onbillick genoemt wordt *Het Guldene Huys*. Den Hoogh-beroemden Bou-meeſter *Vincent Schamotſi*, heeft ſich beroemt een ſteen

van

van 't ſelve Huys gehadt te hebben, waer op zoude geſtaen hebben *Aurea Neronis*. Van gelijcken werdt dat uytmuntende prachtige Huys, des Groot-machtigen Coninckx van Perſien en Meden, onder de grootſte wonderwercken des Werelts gerekent, dat van de alder-koſtelijckſte Marmerſteen gebouwt, en met het fijnſte gout ingeleydt was; ja de Heylighe Geeſt zelfs heeft dat Koninckklijcke Huys, daer aen de Koninck *Salomon* dertien jaren gebouwt heeft, uyt louter cedere Bomen hout, uyt het Boſch Libanon, en koſtelijcke geſteenten çierlijck uytgehouwen, en met zegen daer aen gewerckt, van de gront tot het dack, ſeer treffelijck en ſchoon beſchreven, gelijck men wijders in 't Boeck der Coningen daer van leſen kan.

Gelijck alle goede ende volmaeckte gaven van boven komen, namentlijck van den Vader des lichts: alſoo heeft Godt den Heer, het menſchelijcke gheſlacht tot haren beſte, de Architectuer en Boukunſt in 't licht laten komen, ja de manier en geſtalte daer toe zelver opgegeven, gelijck men leſen kan in 't eerſte Boeck *Moſes* Capittel 16. En op andere plaetſen des H. Schrifts meer, het welck wy om kort te gaen, de lanckwijligheyt te beſchrijven nalaten.

Staet dan te betrachten, dat van over langh tot nu toe, ſeer veel voortreffelijcke Gebouwen en Timmeragien ſijn gemaeckt, waer van veel ſinrijcke en zeer dienſtige Boecken in verſcheyde talen ſijn gedruckt en in 't licht gebracht, tot oeffeningh van de Liefhebbers der Boukonſt; en ick, mijnes wetens noch noyt geſien heb in onſe Hollantſche tael, eenige boecken van Kap of Dack-werck gedruckt ſijn; zoo is 't, dat ick na mijne weynige krachten, uyt verſcheyde zoo Duytſe als Italiaenſe Auteuren heb laten in 't Koper brengen, zeer ſchone en verſcheyde treffelijke Kappen en Dackwerken, zoo van Kerken, Toorens, als voorname Huyſen; daer by voegende eenige leggende Kappen, als oock een pertinente Plaet van de Hoeckepers, &c. die ick met groote moeyte heb bekomen, tot nuttigheyt van alle Timmer-

lieden en Liefhebbers van de ſelve Konſt, voornamentlijck by deſe tijdts gelegentheyt, terwijl in onſe Landen ſeer veel ſchoone en treffelijcke Gebouwen gemaeckt werden, het welck my oock te meer bewogen heeft, om dat mijn Voorouders, en ick ſelver, verſcheyde Boecken van de Bouwkonſt in't licht gebracht en gedruckt hebbe, ſo van d'Architectuer als Perſpectijf, &c. verhoope dat dit Boeck de Liefhebbers niet minder ſal aengenaem ſijn als de Boecken van *Vincent Schamotſi*, *Vinjola*, *Palladio* en andere, voor deſen uytgegheven, alſoo het Hoogh-gheroemde Kap-werck gheen minder eer toekomt; terwijl in deſen tijdt veel treffelijcke Ghebouwen door den Oorlogh als anders zijn gheruyneert geworden. Ontfanght dan, ghy deughtrijcke Bouluyden, en Liefhebbers, dit Boeck met genegentheydt, op dat ick over deſe mijne arbeydt, tot uwer nut en profijt in 't licht ghebracht, my mach verblijden, om hier na yets meerders te laten drucken, tot opweckinghe van de Bouwlievende Timmerlieden, en vorder tot welſtant van ons lieve Vaderlant. Verblijvende U E. Dienſtwillige

JUSTUS DANCKERTS.

Aen alle Konſt-lievende

HEEREN

En

BOUWMEESTERS,

Werdt hier vertoont een ordentelijcke verklaring van deſe navolgende Kopere Figuren, uytbeeldende veelderhande Kappen van Huyſen, Toorens, Kercken, &c. ſeer dienſtigh en noodigh voor alle Timmerlieden der ſelve Konſt.

Olio 9. Zijnde de eerſte Figuer, vertoont eene Model volgens de onder ſtaende Voetmaet, de welcke door 't gantſche Boeck, by yder afteeckeningh te vinden is, om alſoo een Bouwheer perfect te kunnen vertoonen alle Kamers en Vertrecken, en hoe yder ſtuck wercks boven malkander kan opgeſet worden; is mede te ſien, hoe een gebouw hem uytwendigh en inwendigh vertoont.

Folio 10. Vertoont een gront van een ſcheluwe Kap of Dack-werck, het welck aen geen Hoeck-winckel recht is, en aen de eene hoeck langer als aen de andere.

Folio 11. Vertoont een Kap-werck, als folio 10. met alle ſijne t'ſamen-gevoeghde ſpanten; gelijck oock mede de Kruys jacht-bande tot op die Kilbalck; als oock die voorſte Gevel met ſijn voorſte onderſlagh en ſtormbant

Folio 12. Is eenen ſprongh met eenen getrocken booge, van een houte Verwulft, het welck kan gebruyckt worden over een Kerck ofte Sael.

Folio 13. Vertoont een hangent Verwulf van hout, als een Klaverblat, is ſeer bequam om tot een Kerck te gheburycken.

Folio 14. Is een kap met twee geheele ſtijlen, waer aen de kap vaſt gewerckt is; het kan gebruyckt worden tot een

kerck, maer als het gebouw meerder als 50. of 60. voet in sijn breete is, dan sal men meerder stijlen nemen.

Folio 15. Vertoont een kap met een hangende stijl in de midden, 't heeft sijn dragen op het opperste bindt, met een kruys door de stijl heen gewerckt, met twee stutten daer op, en twee op de bovenste bindt, met gaet en penne in malkander gewerckt; men kan oock twee Balckjes van 't eene bindt op 't ander leggen, om alsoo de stijl te onderstutten, en op yder kruys drie stutten setten, en boven inde stijl het met een versettingh loopen laten, gelijck men sien kan in de nevenstaende Figuer, getekent met de Letter A. B. C.

Folio 16. Vertoont seer perfectelijck af de grondt van een kruys-kap, met sijn kilke-pers, en opstal.

Folio 17. Is een scheluwe Kruys-kap, tot de boven verhaelde gront, inde welcke seer pertinent alles wat het oogh bereycken kan, te sien is; het eene houdt het ander nergens bedeckende.

Folio 18. Is de gront van een Dack, dat als een winckelhaeck loopt met de Hoeck en kilkeper en sijn opstal.

Folio 19. Vertoont ons hoe men de Hoeckeper ende Kilkeper uyt ter sijde sal wercken, als men de geschaefde spanten daer in wil wercken.

Folio 20. Wijst aen hoe men een Wolvedack of koorkap, met sijn liggende Hoeckepers te werck stelt, en de lijn op de grondt van 't Dack-werck slaet, tot de sparren haer scheydingh toe, gelijck het oock op de Hoeckeper geschey-den wordt.

Folio 21. Vertoont een gront van een vierkante Italiaense Kap, met een kleyne perspectivese gront.

Folio 22. Beelt af een doorsnydingh van een vierkante Italiaense, of anders Prieelse kap; als mede hoe men de booge afdeelt; eerstelijck deelt men de sparren der rechte linien in elf deelen tot de onderste booge, drie en een half deel tot de middelste vier deelen, tot de bovenste drie en een half deel, soo geeft het wel de beste kappe en oock goet fatsoen.

Folio 23. Is een gront Tekeningh van een hoogen Tooren, omtrent hondert voeten hoogh; vertoont mede de doorsnydingh van de boven-verhaelde gront, getekent met de Letter B.

Folio. 24. Vertoont de Tooren-kap tot de bovenstaende gront.

Folio 25. Wijst aen hoe die kruys-banden over malkander komen; doch elck Meester mach het wel maecken na sijn eygen sin, soo het hem best aenstaet, als hy daer maer op let, dat hy het werck niet verslimmert.

Folio 26. Vertoont de Tooren ofte Kapwerck van het Stadthuys van Maestricht.

Folio 27. Vertoont een hangende Kap met de kerck in perspectijf daer onder, om also een kerck te maecken sonder Pylaren.

Folio 28. Vertoont hoe men de rechte lenghte van de hoeck-linien sal uytvinden, van een Italiaens dak; Voor eerst is het seer noodsaeckelijck, om dat dese daken van alle zyden gelijcke veel tot malkander toevallen; Voor eerst moet een kapbint gestelt werden op de halve breete van het werck naer binnen; en vorders by de driekante figuren, de halve breete van de gront, also wy oordeelen sulcx genoegh te zijn; en al is 't dat by sommighe over dese hoeck-linien groote swarigheyt wordt gemaeckt, soo isse nochtans seer licht uyt te vinden; want doet niet meer als treckt voor eerst het rechte driekant a. b. c. leght hier voor de halve breete van het werck a. b. d. e. treckt uyt de hoeck een overhoecksе linie op het midden-punt, stelt daer u Passer, en treckt een Circkel-stuck uyt e, valt in g. treckt uyt g. een linie in c. soo sal de linie g. c. sijn de langhte van de hoeck of hoeckeper, en uyt dese figuer sal men de andere figuren van daken licht leeren verstaen.

Folio 29. vertoont een pertinente hoeckeper met des selfs gront, als mede de Kantijns van de hoeckeper met sijn Mal.

Folio 30. Vertoont de gront van een driekante kap nevens sijn opstal.

Folio 31. Vertoont een kap van een Tooren op de manier als de Tooren van de Tykerck. *Mate der Daken met Leyen.* Figura 1.

Folio 32. Laet de gegeven brette van 't gebouw buyten 't werk zijn A. A. deſe ſelve breete ſal gevoegt wordeu aen elcke zijde, die vergaren ſullen aen de top vande Gevel B en maken een driehoek even-hoeckig, hebbende de drie zijden even groot.

Geſtalte der Daken met Teglen of Pannen. Figura 2.

Laet de breete van 't gebouw buyten 'twerck zijn A. A. die men moet verdeelen in acht gelijke delen, by de puntjes 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. en van de acht delen neemter ſeven, welck ſullen zijn voor elcke zijde die t'ſamen komen aen de Top B.

Geſtalte of mate van de ſteylſte Daken met Leyen. Figura. 1.

Folio 33. Laet de breete van 't gebouw buyten 't werck A. A. zijn, van gelijcken verdeelt in acht ghelijcke deelen de twee zijden die haer vergaderen aen de top B. begrijpen elck thien.

Mate van de Daken met Leyen, om haer meerder ſteylte te geven als de evenzijdige Drie-hoeck. Figura 2.

Laet van ghelijcken de ghegheven breete van 't ghebouw buyten 't werck weſen A. A. verdeelt in acht ghelijcke deelen; de twee zijden die naer den top van de Gevel B. loopen, ſullender elck negen hebben.

De reſterende Figuren verklaren haer ſelven genoeghſaem voor die van de konſt, als Folio 34. 35. 36 *en* 37.

Folio 38. Vertoont de aftekeningh van een Wentel-trap met ſijn gront en afdeelingh van de Trappen.

Folio 39. Vertoont een Wentel-trap met een ſlingerende Spil, nevens ſijn ronde leuningh en beluyſters, als mede ſijn gront en afdeelingh van de Trappen.

N°. 1. Het Kartierbort tot de Trap. *N°. 2. Is de Tree tot de Wentel-trap.*

Folio 40. Vertoont een ſeer bequame Trap van tien treen, en wordt getrocken, gelijck wy de eerſte en tweede Trap in deſe Figuer hebben aengeweſen.

Folio 41. Is een Trap met holle en ronde treen, en is in 22. om, en wordt op termynen ghedeelt, als by exempel, eerſt wordt de voorkant van de eerſte Tree A. door een winckel-haeck B. ront getrocken, dan wordt de voorſte Circkel A. in $7\frac{1}{2}$ deel ghedeelt, de voorkruys-linie C. in 7. deelen, dan maeckt ghy wederom een winckel-haeck I. en D en van 2. tot E. en van 3. tot F. en ſoo voort, en daer die in de kruys-linie M. op 't punt 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. ſnyden, moet de Paſſer ſtaen om de Cirkels te trecken, daer de treeden op verdeelt ſijn; deſe Treeden ſijn op de Circkels, die van Circkel A. tot op de kruys-linie C. in $5\frac{1}{2}$ deelen gedeelt, alſo oock achter de kruys-linie; ſo dat op deſe Circkels de treeden even breet ſijn, de Treeden worden met een ſtuckje dat buygen kan, van 't eene deel tot het ander getrocken L. Bordes N. de voetmaet tot deſe en de twee volgende Trappeu.

Folio 42. Vertoont mede een Trap met holle en ronde Treen, en is in 20 om, om dat de 5. Treen met de voorkant niet op het kruys ſouden leggen, en niet recht ſou zijn, daerom ſijn de Treen aen de Spil $\frac{1}{2}$ deel om geſteken, daer nu de winckelhaeck ſchreeve van A. in malkander een punt maken, daer moet de paſſer ſtaen, om d'eerſte Tree getekent A. mede te trecken, en ſoo vervolgens met de 2. Tree B. C. en ſoo voort. 9. *Bordes en* 10. *de Kamer.*

Folio 43. Is een Trap in 22. om, en deſe treden worden op de rechte linie F. getrocken door winckel-haeck ſchreeve, gelijck men in deſe Figuer ſien kan.

11. *Bordes.* 12. *De Kamer.*

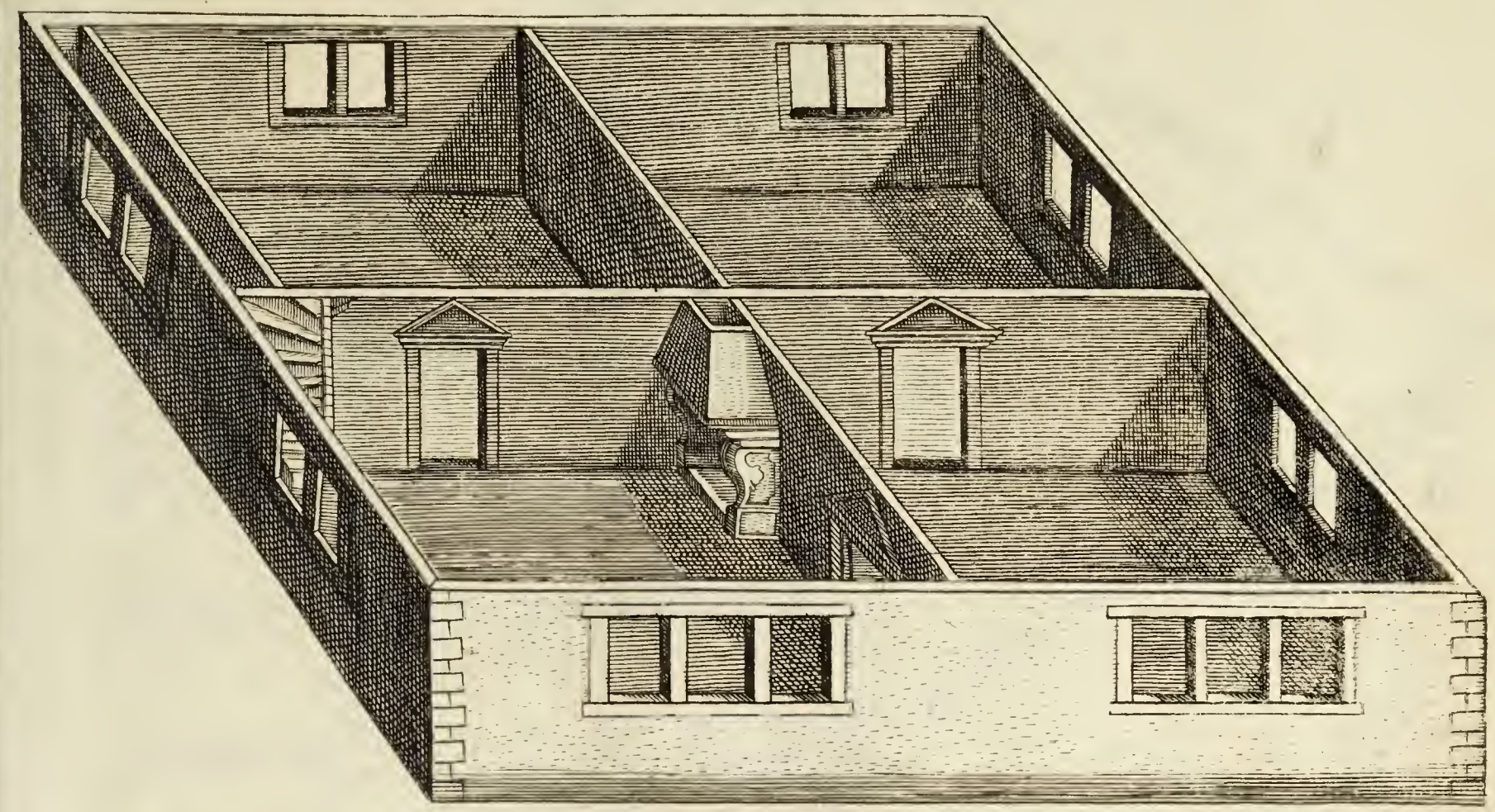

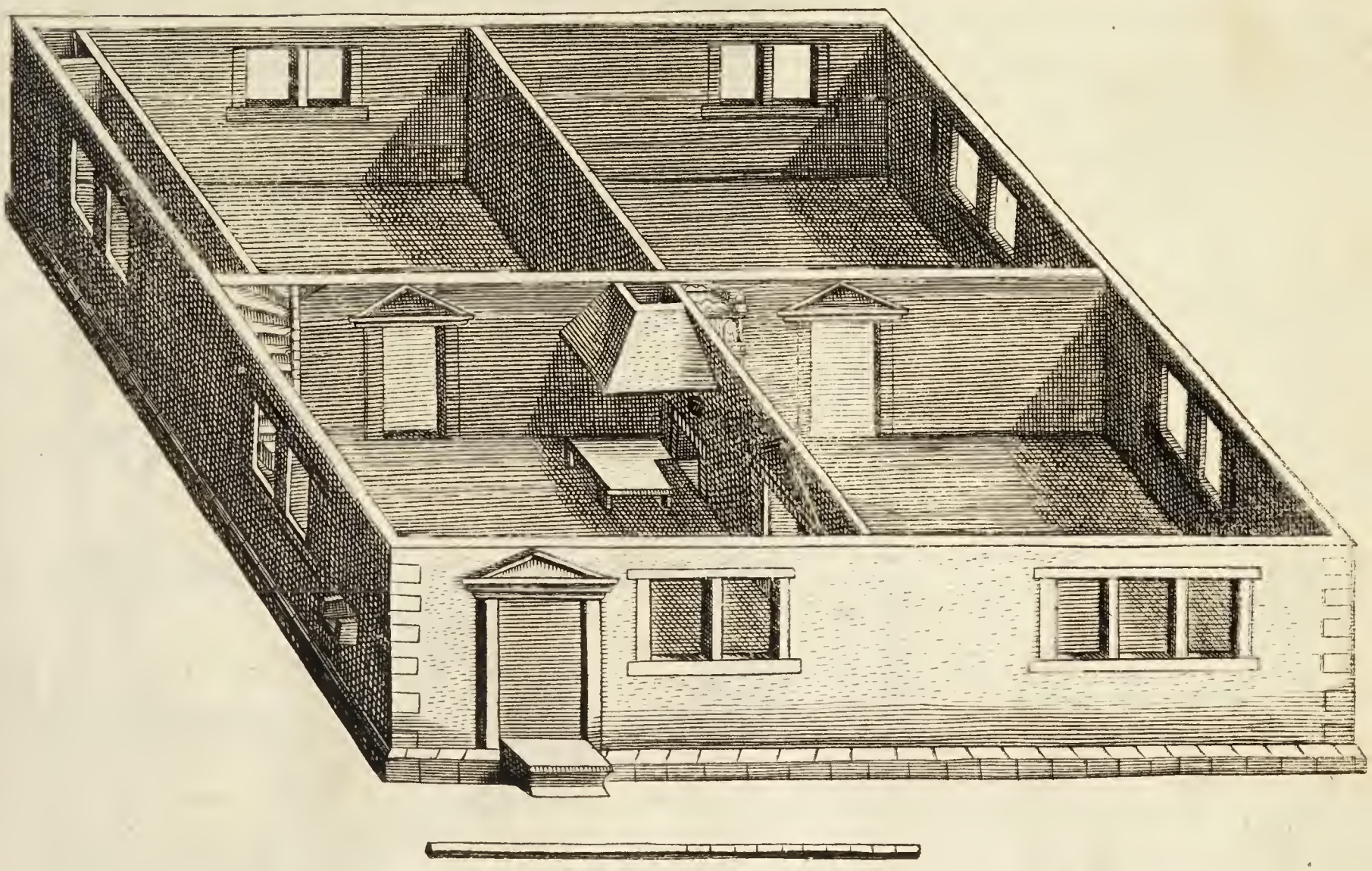

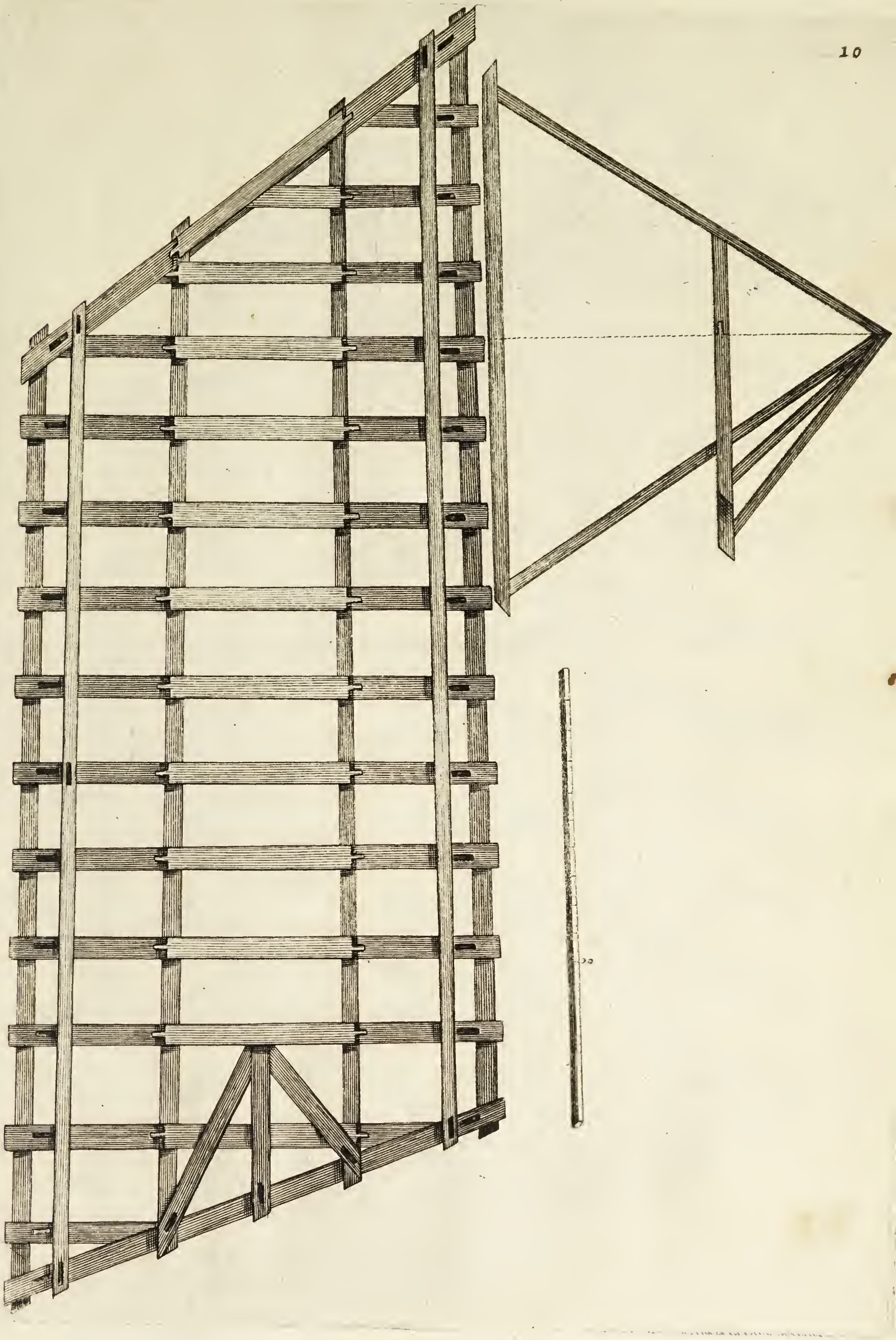

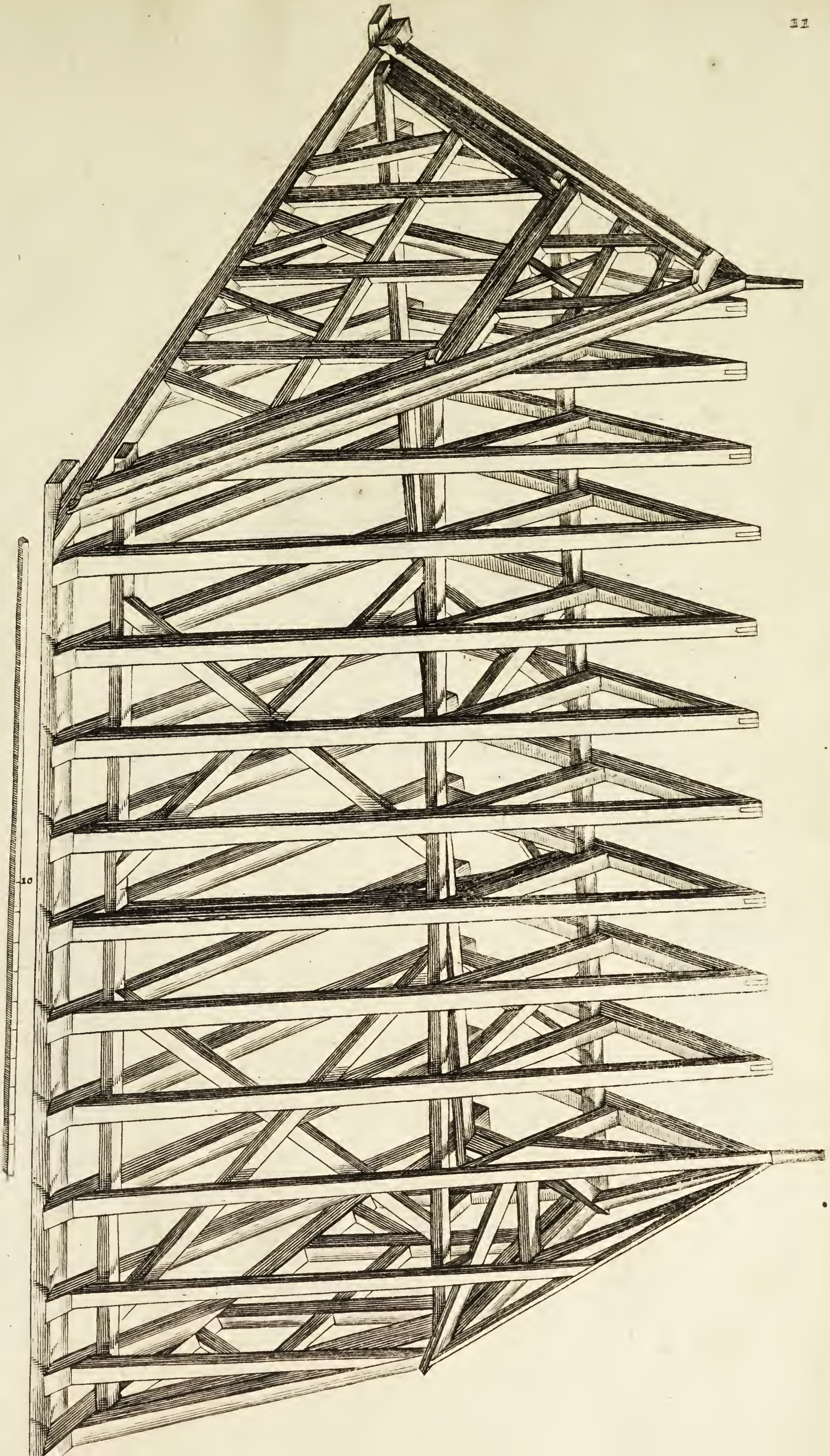
10

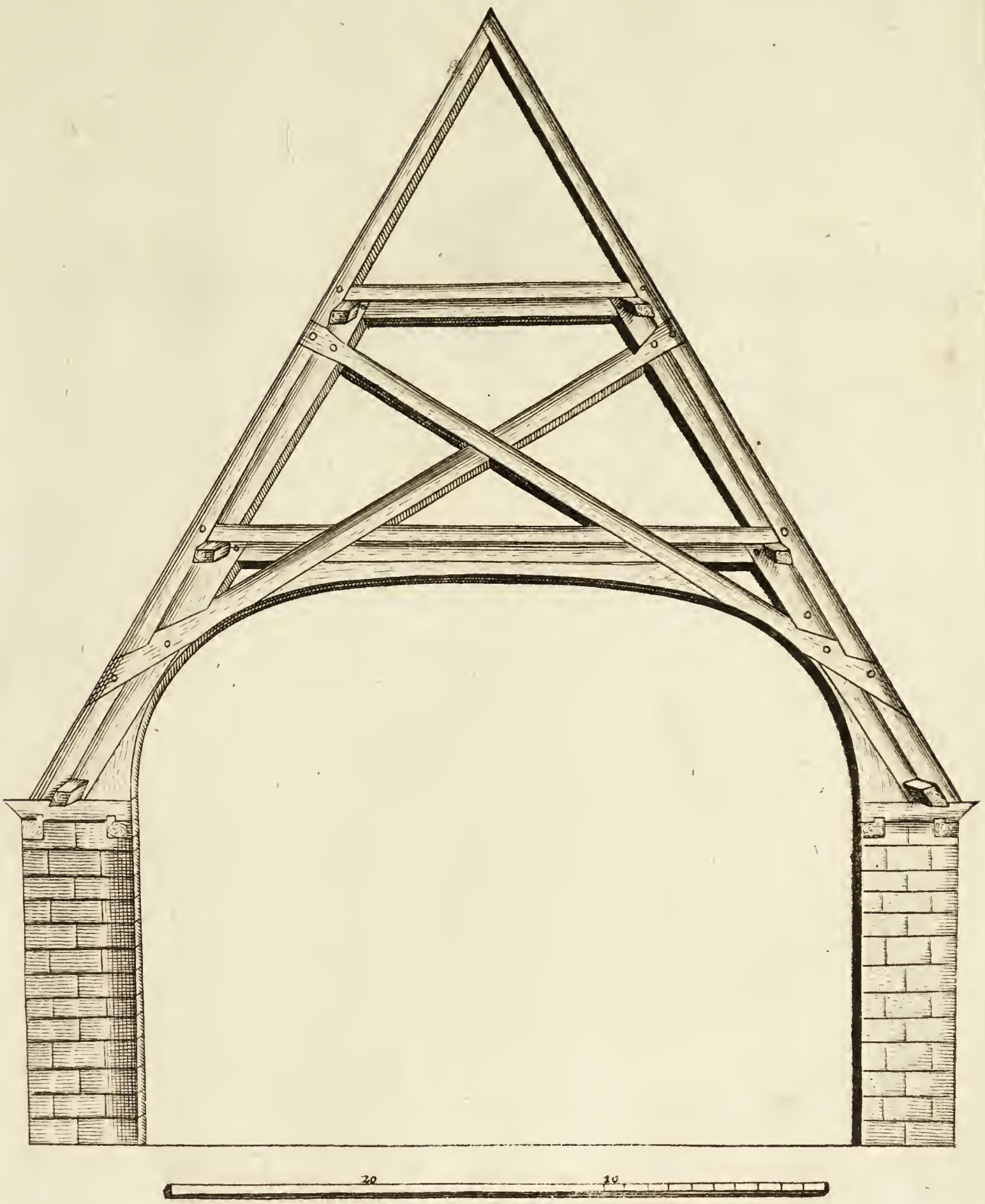
20
10

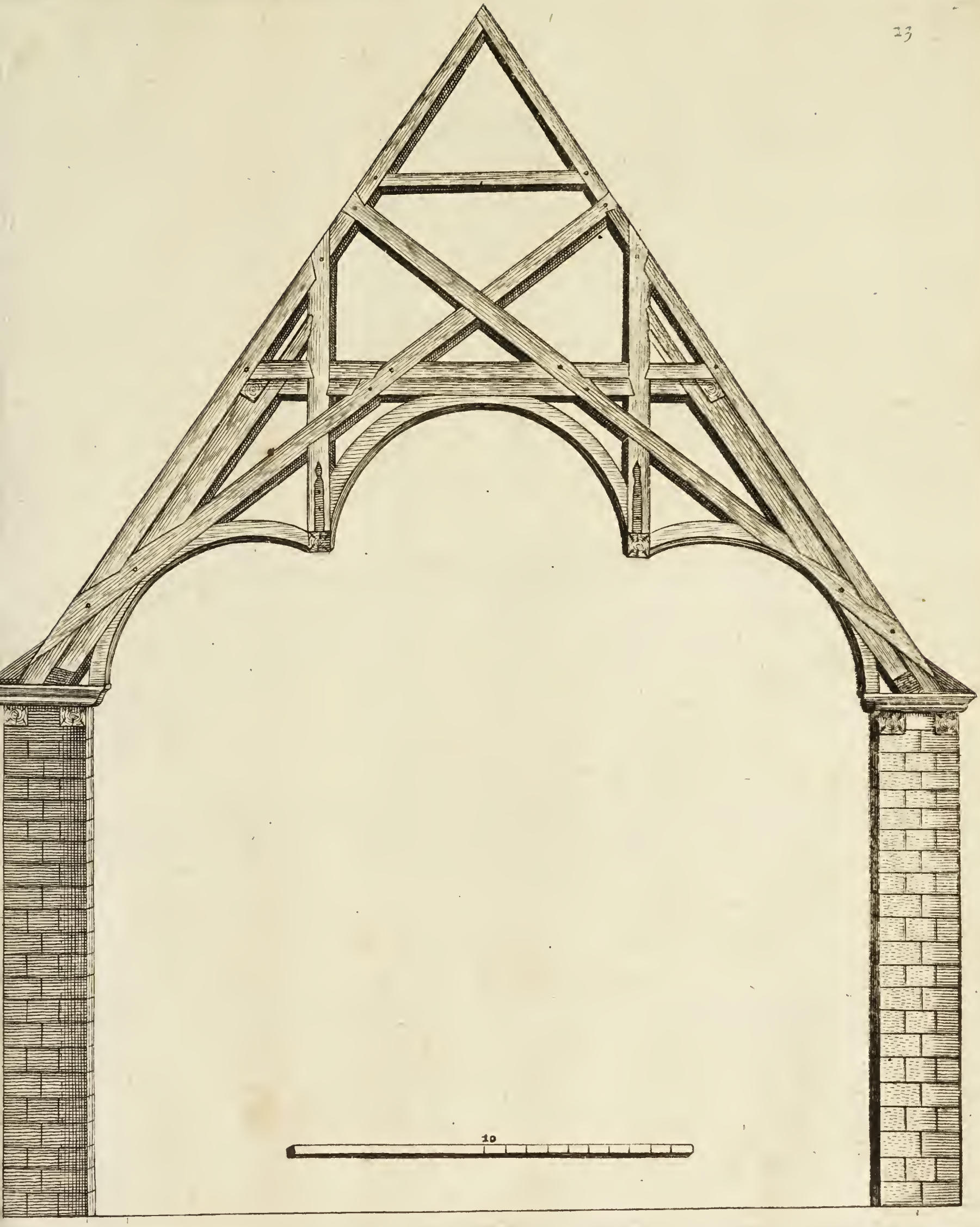
10

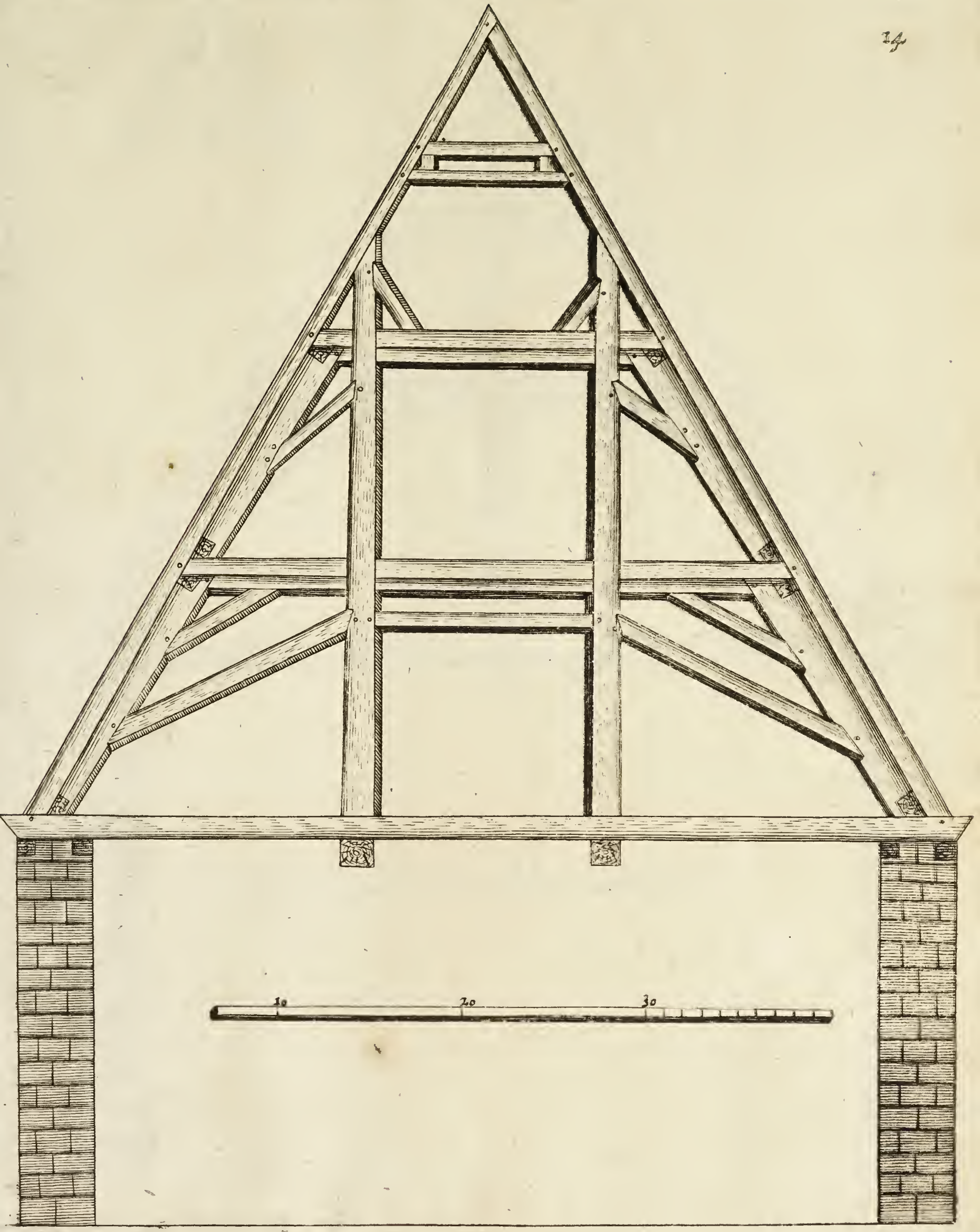
10
20
30

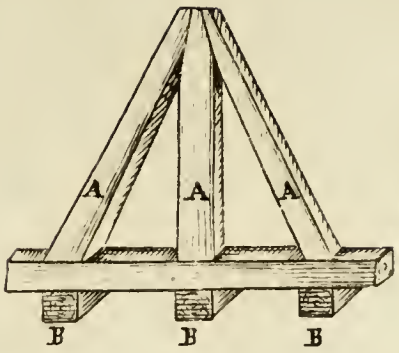
A
A
A
B
B
B

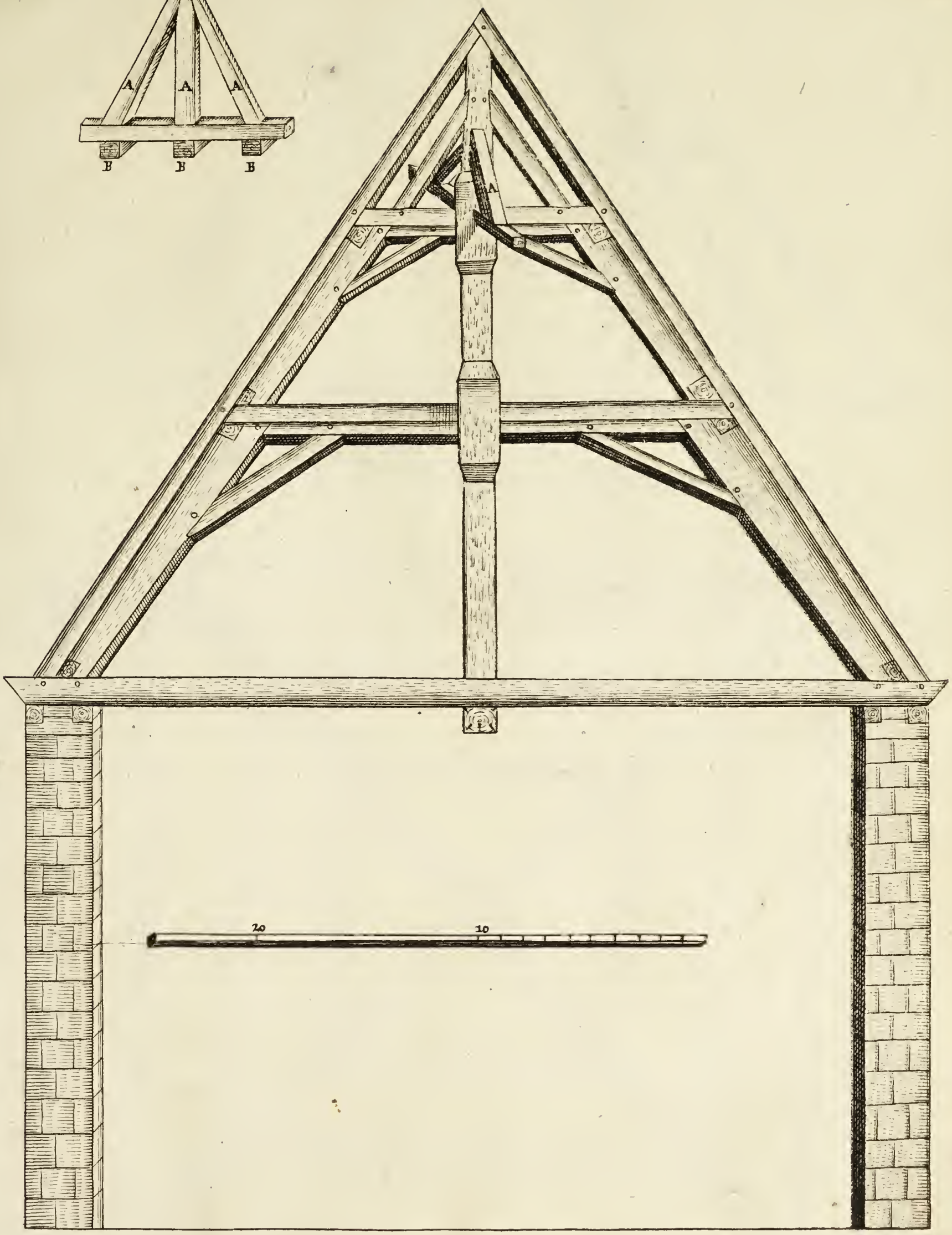
20
10

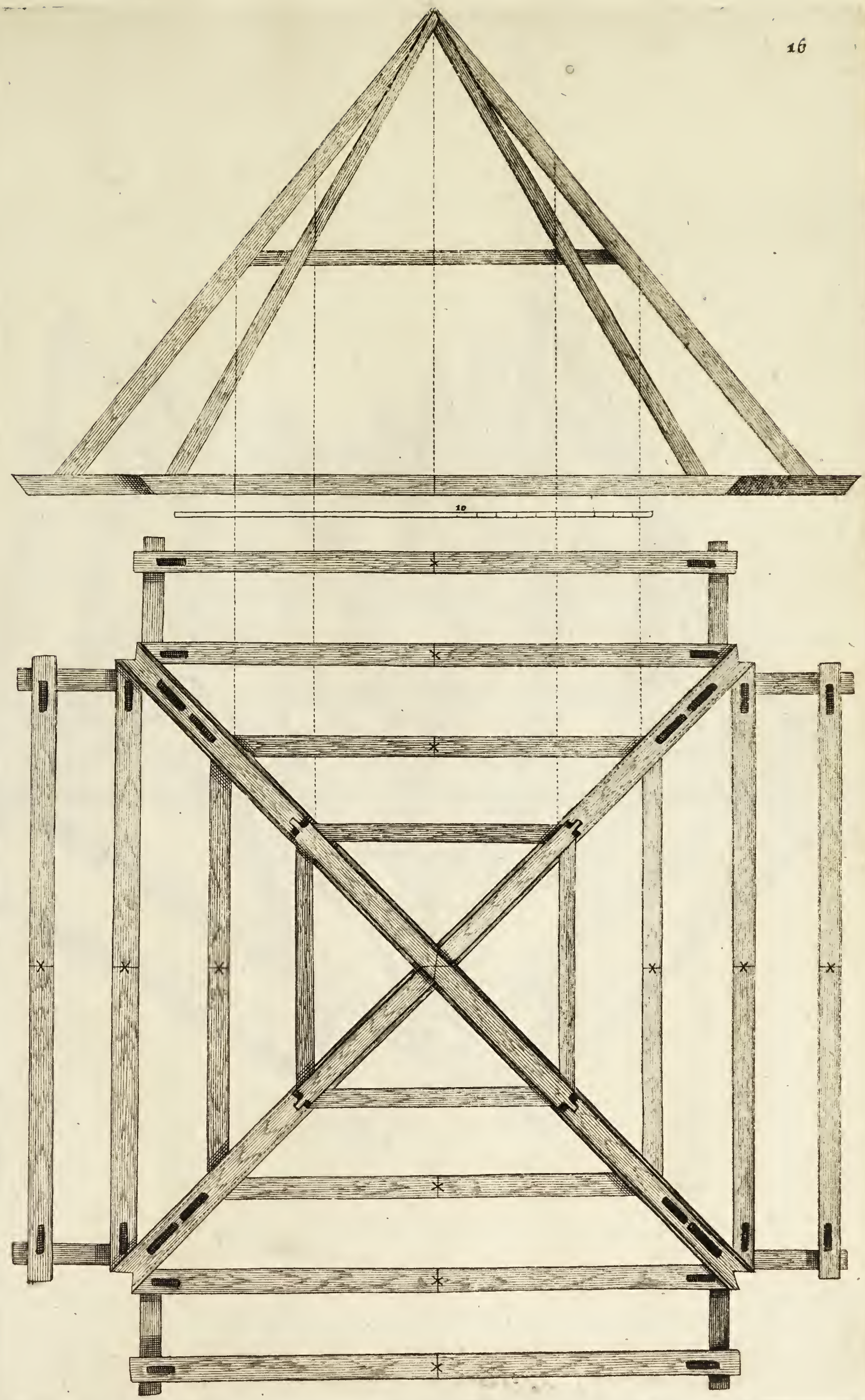
10

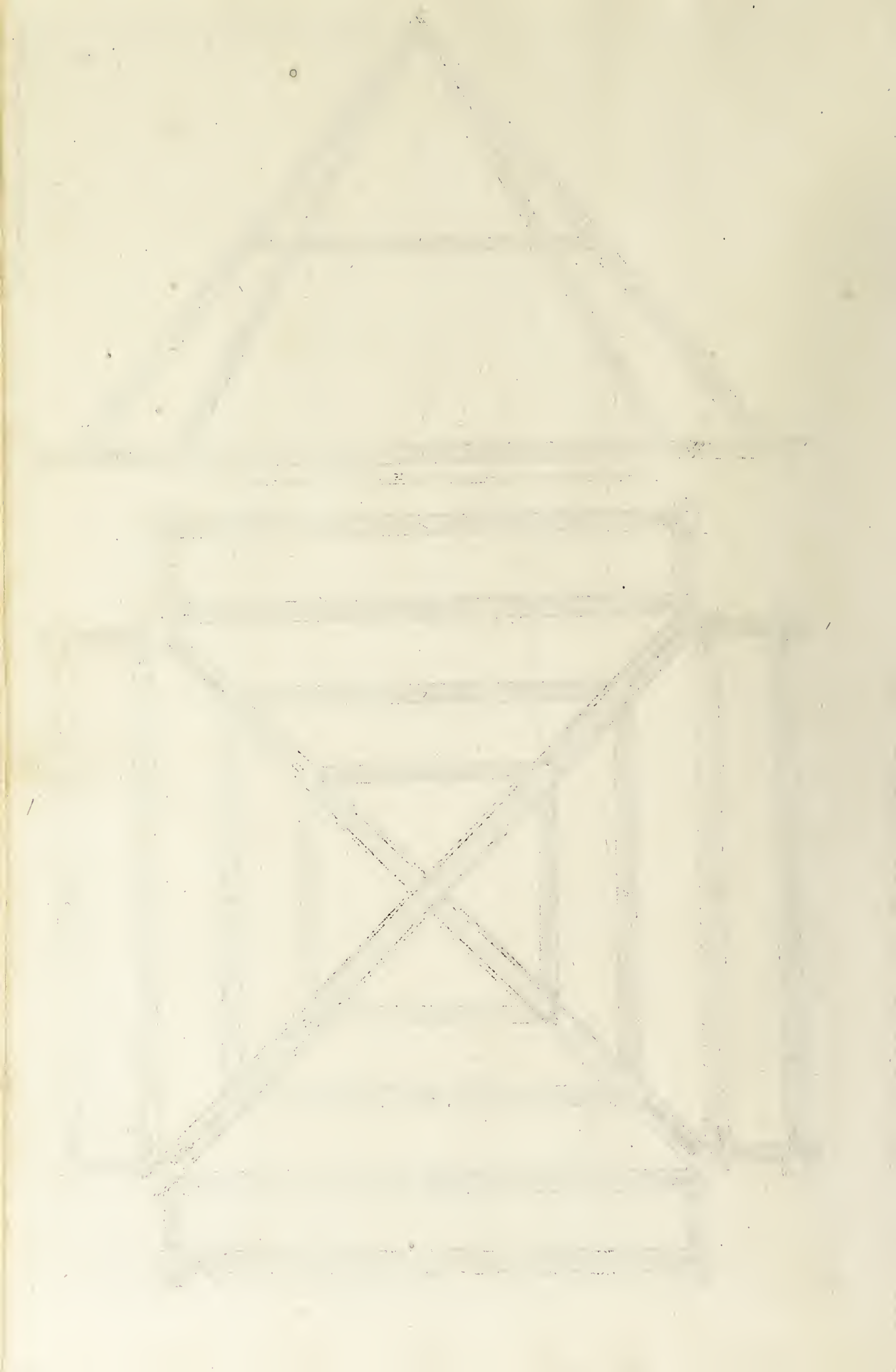

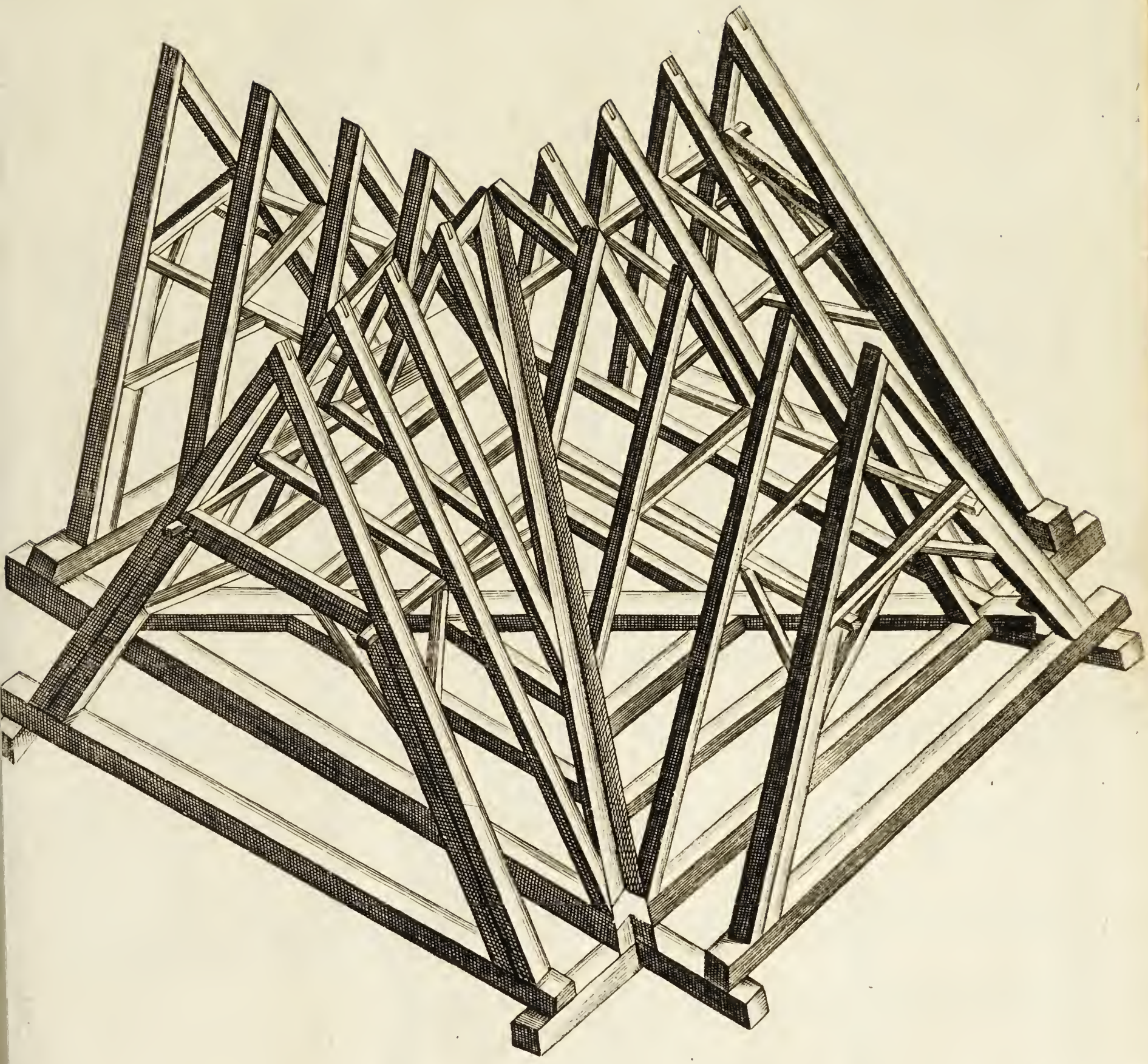

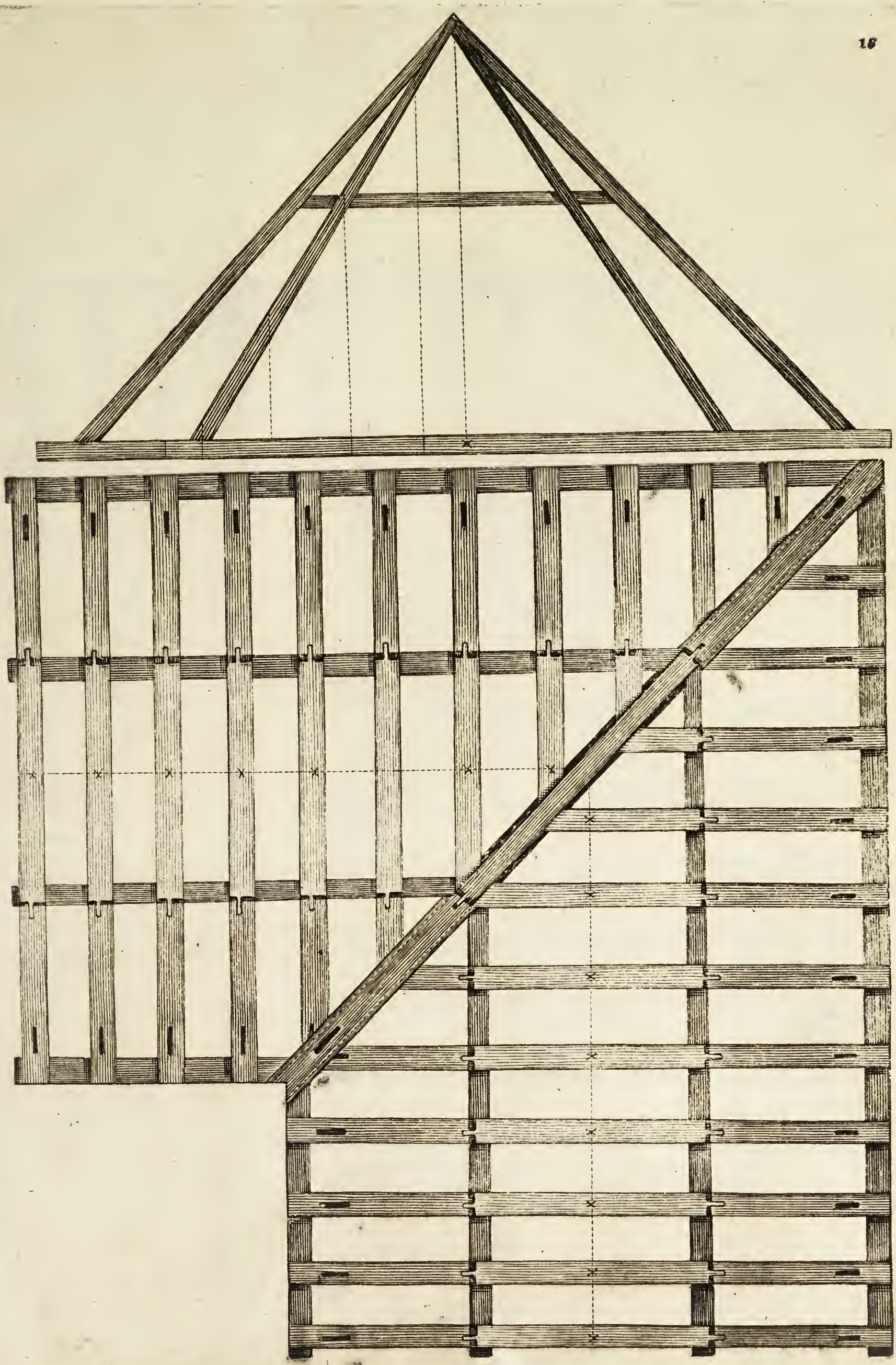
10

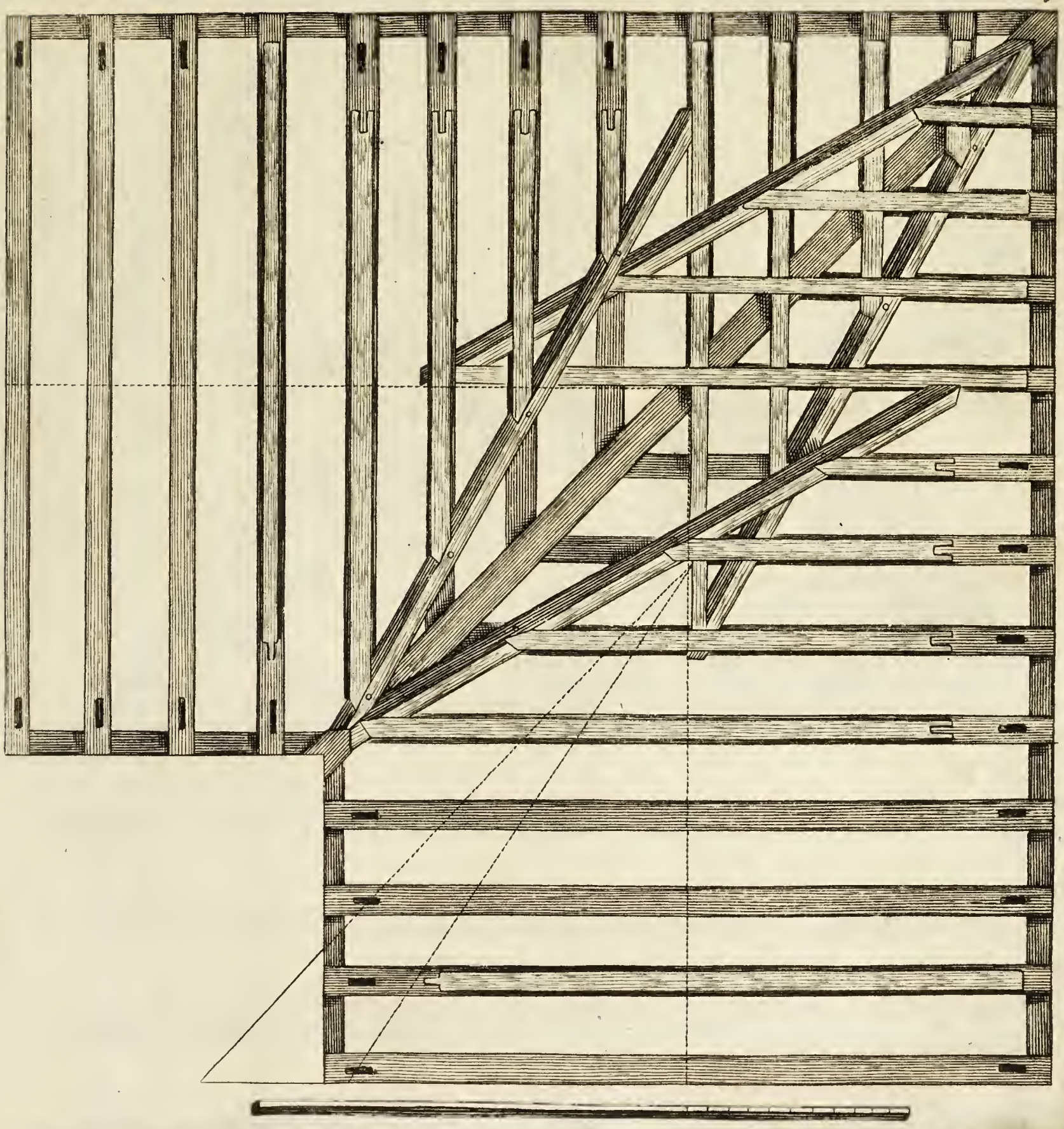

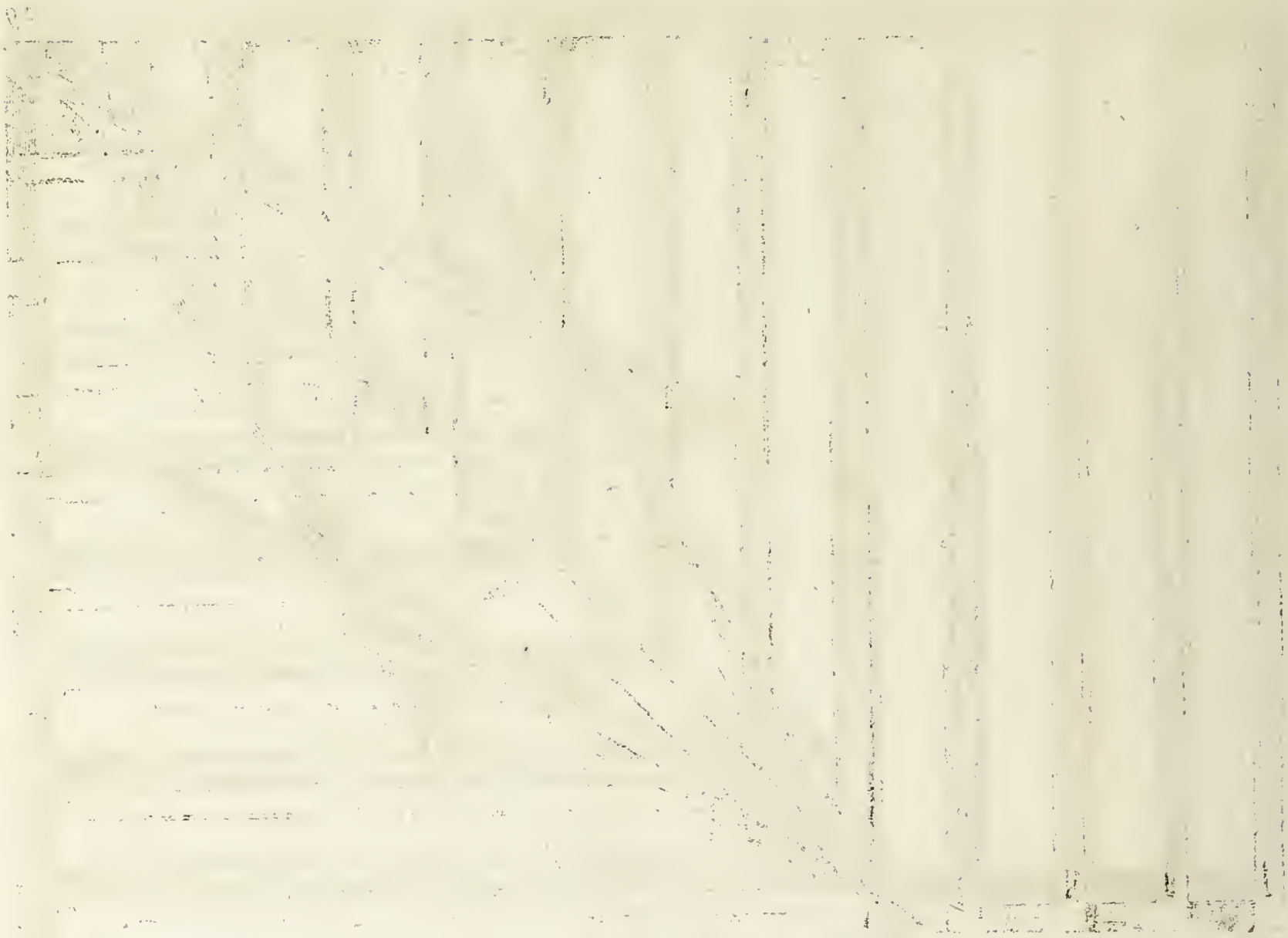

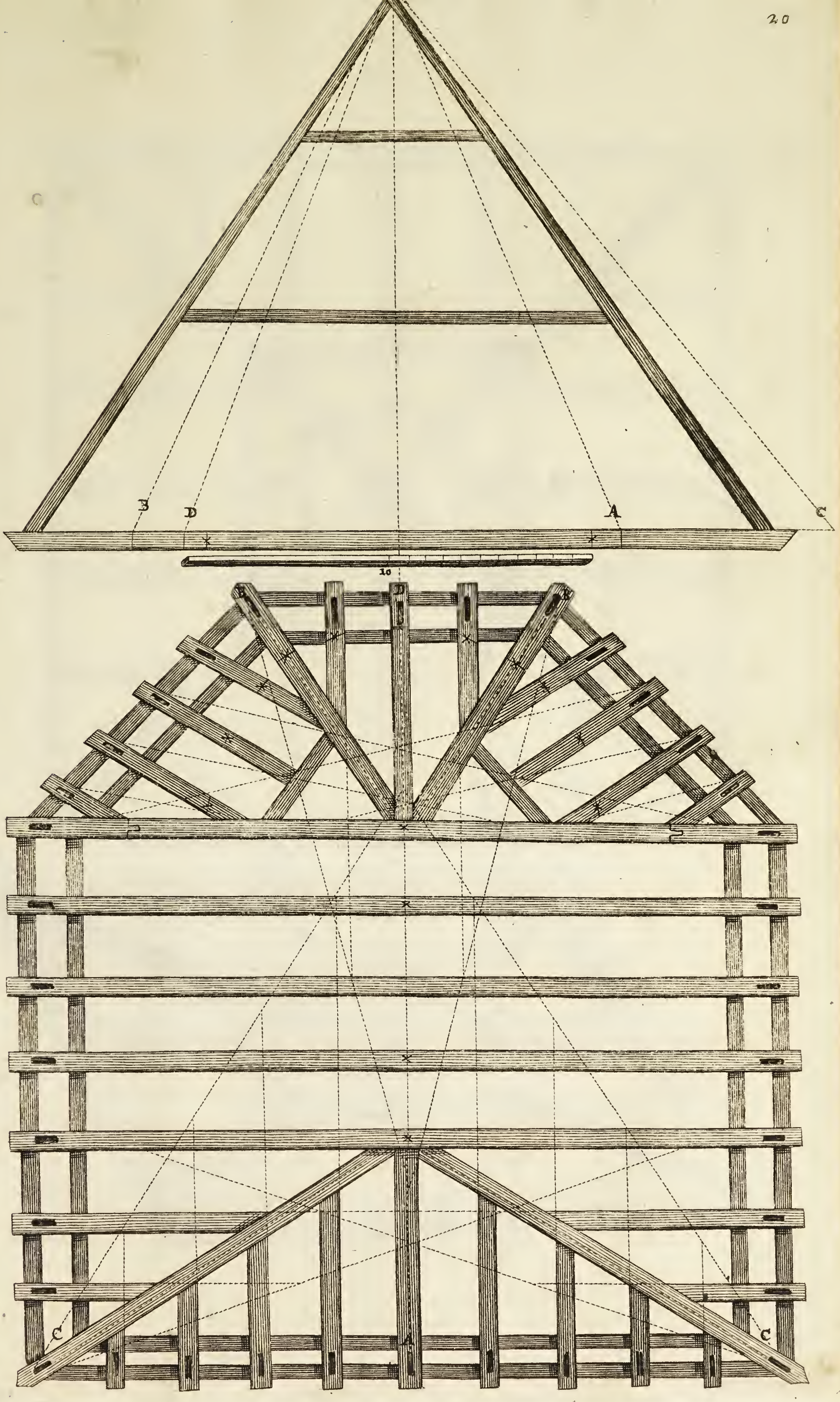
B
D
A
C
10
C
C

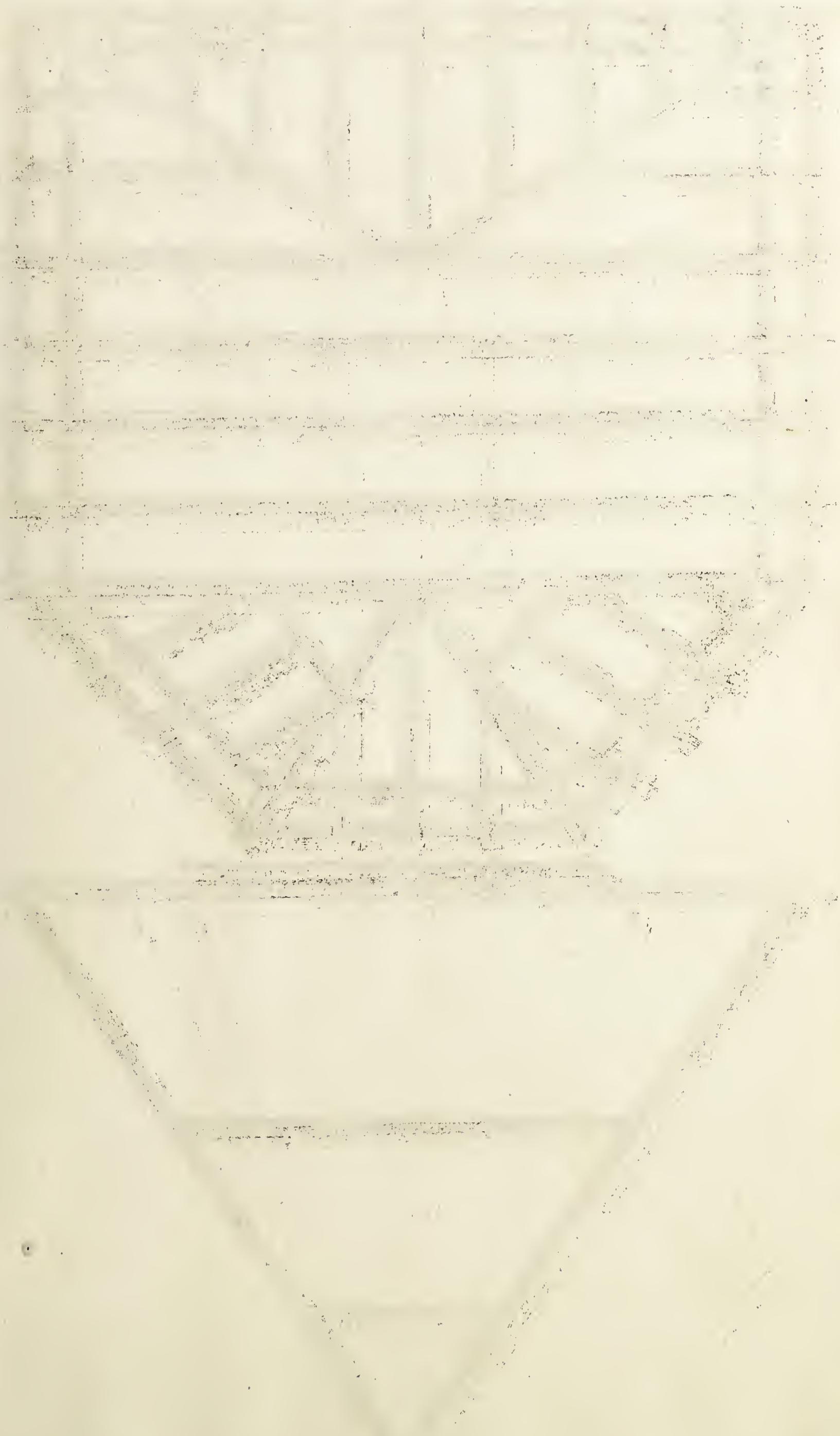

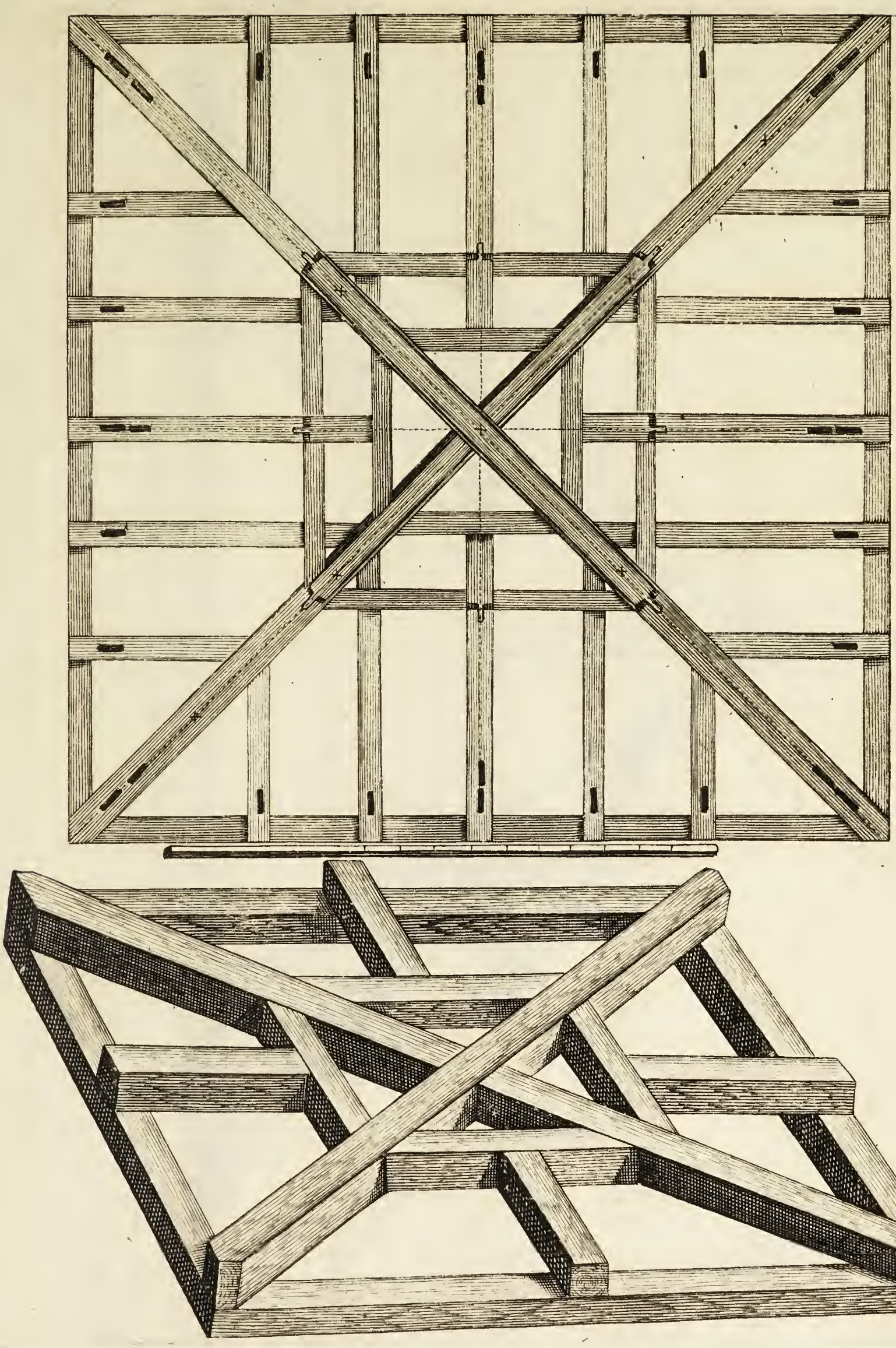

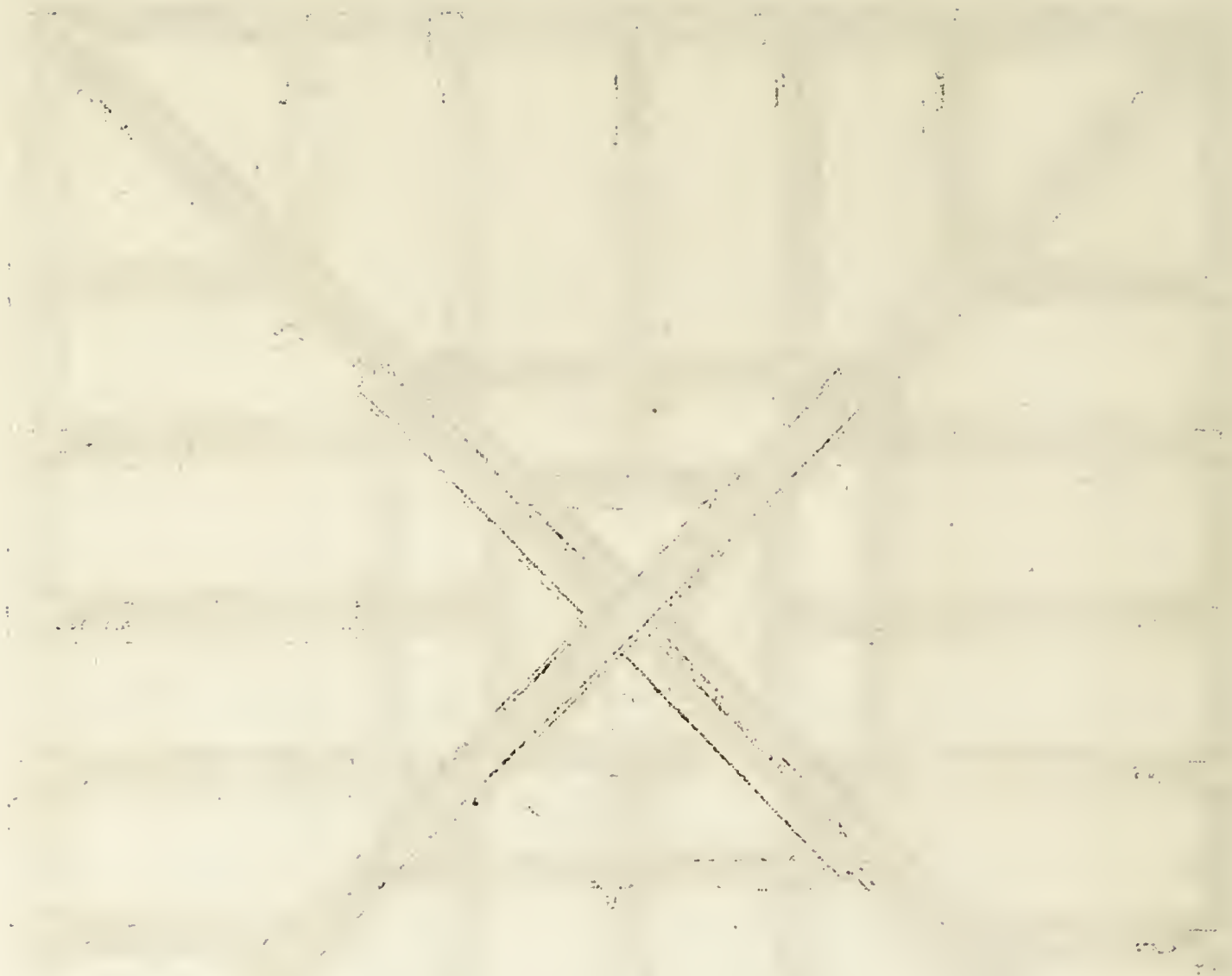

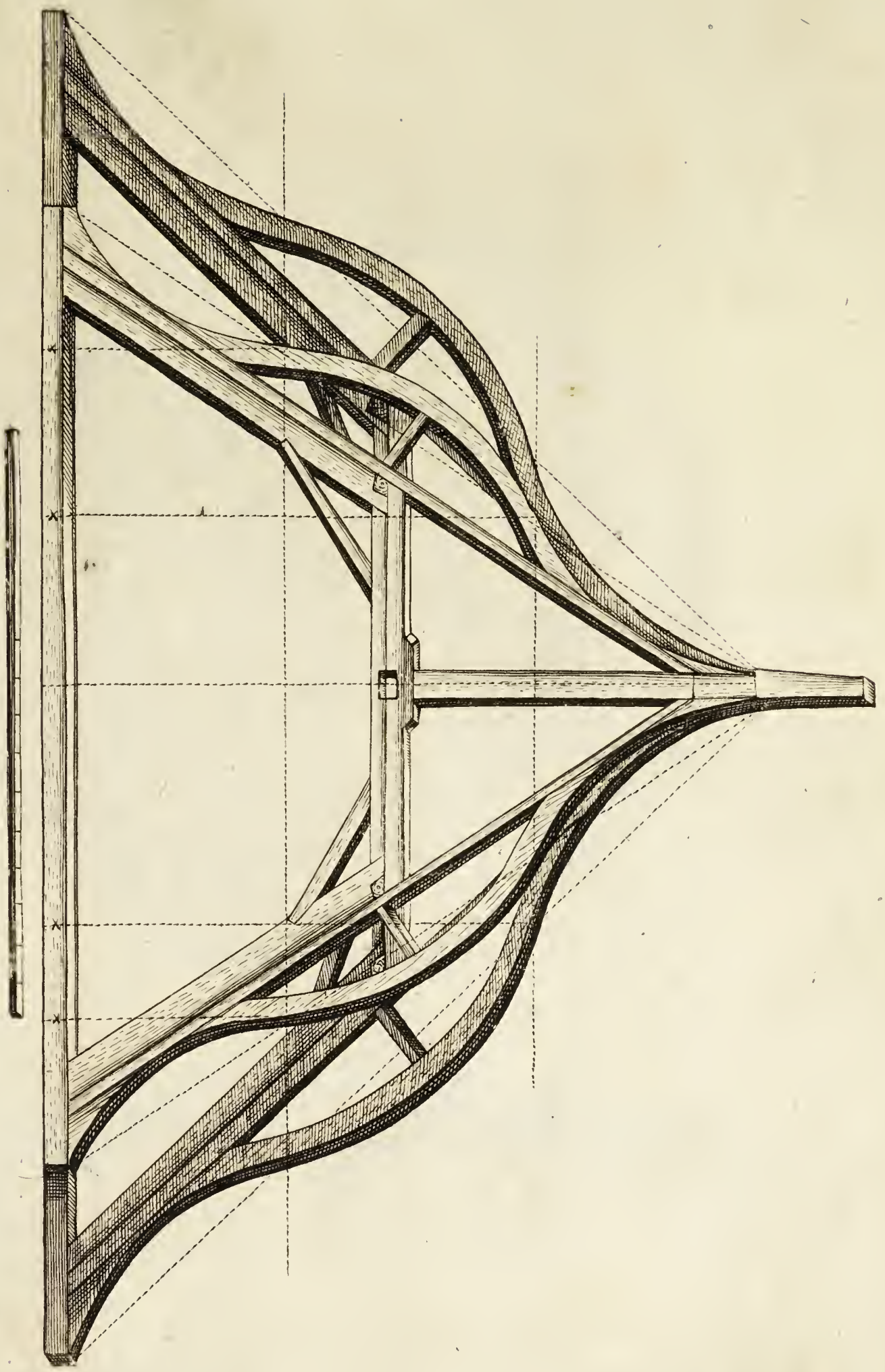

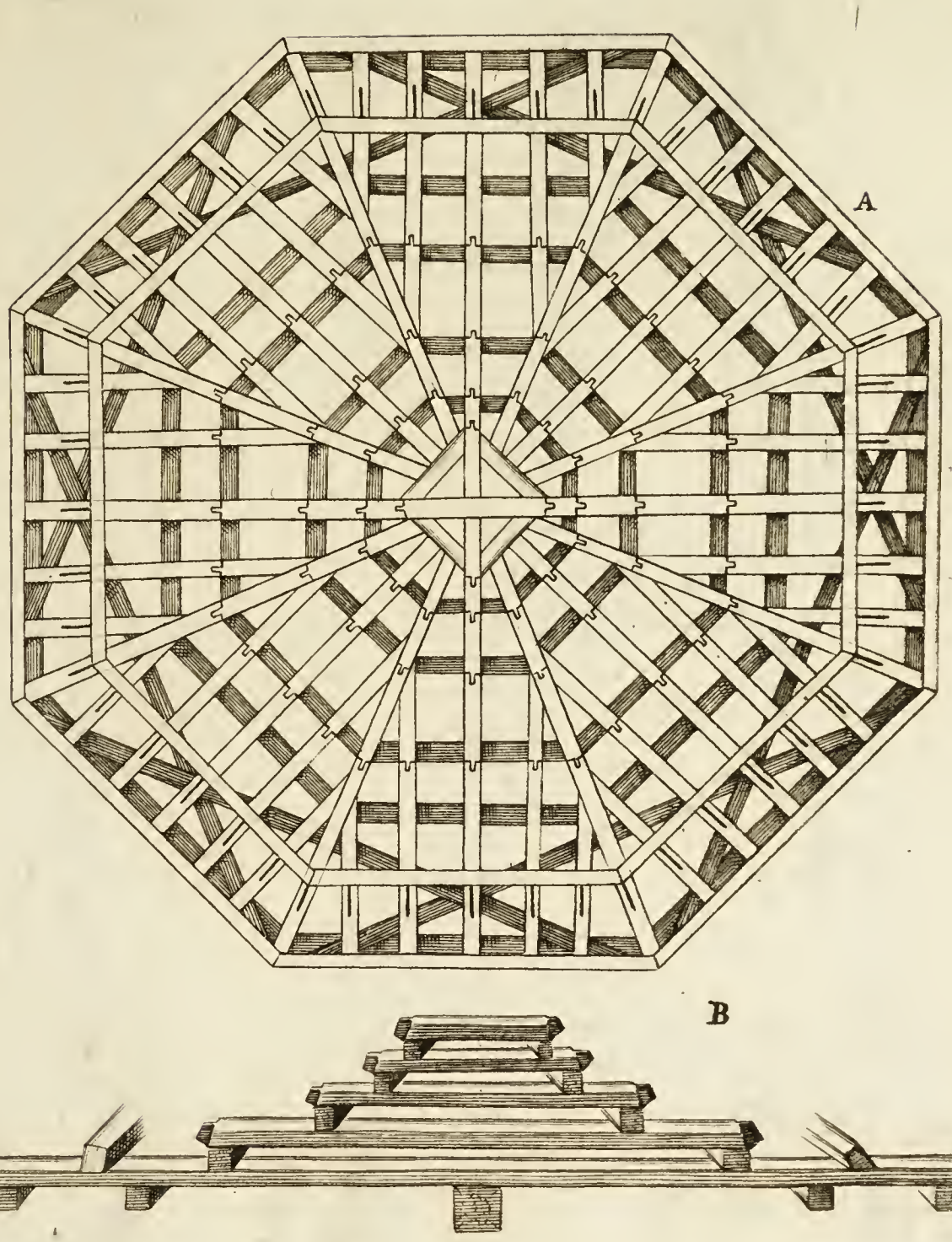
A
B

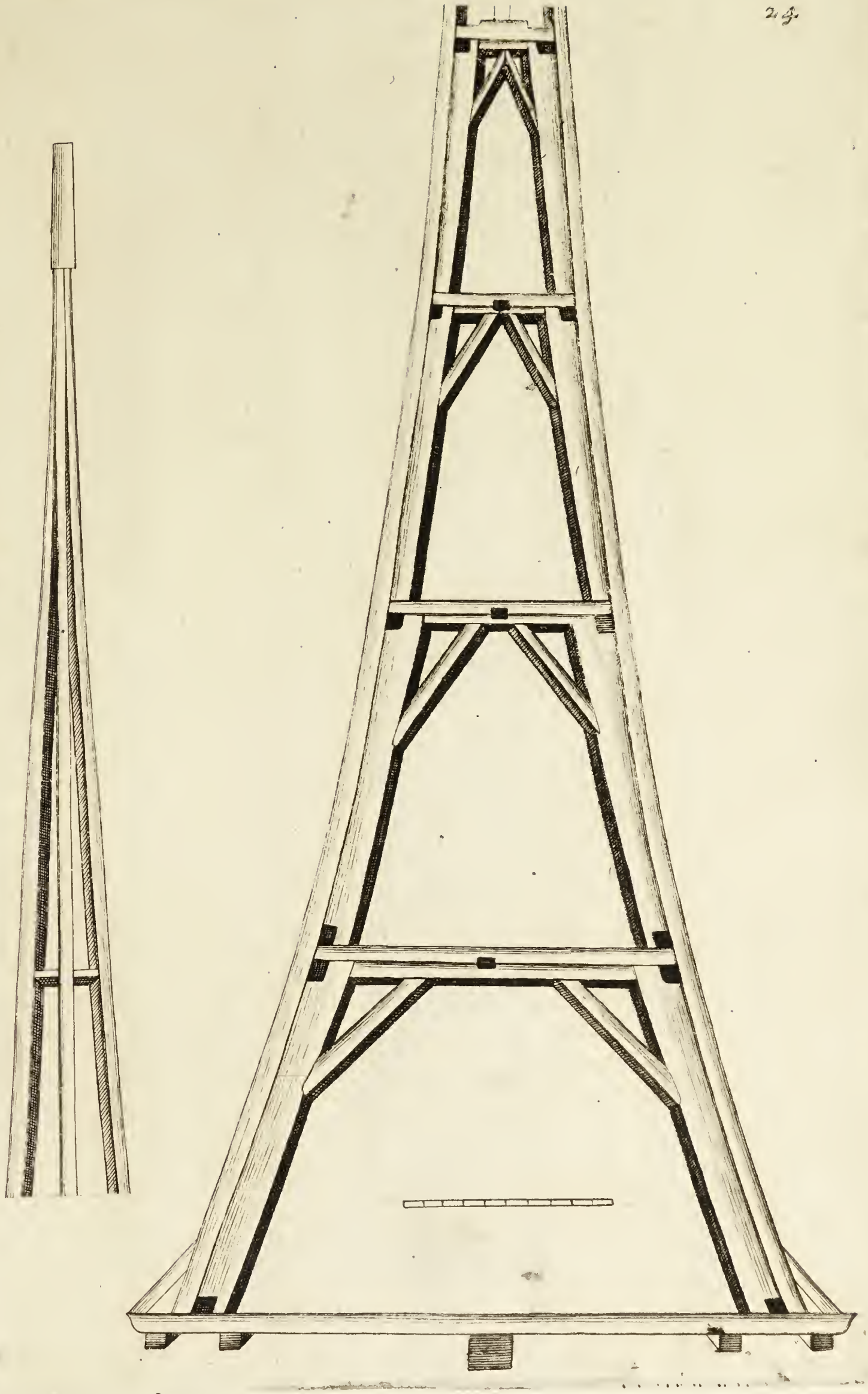

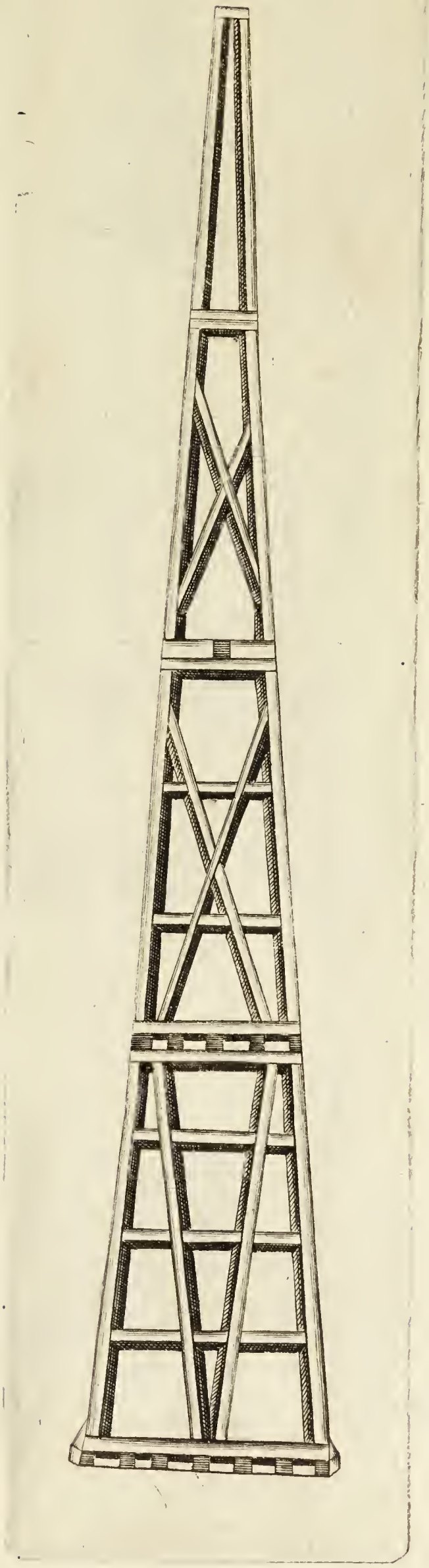

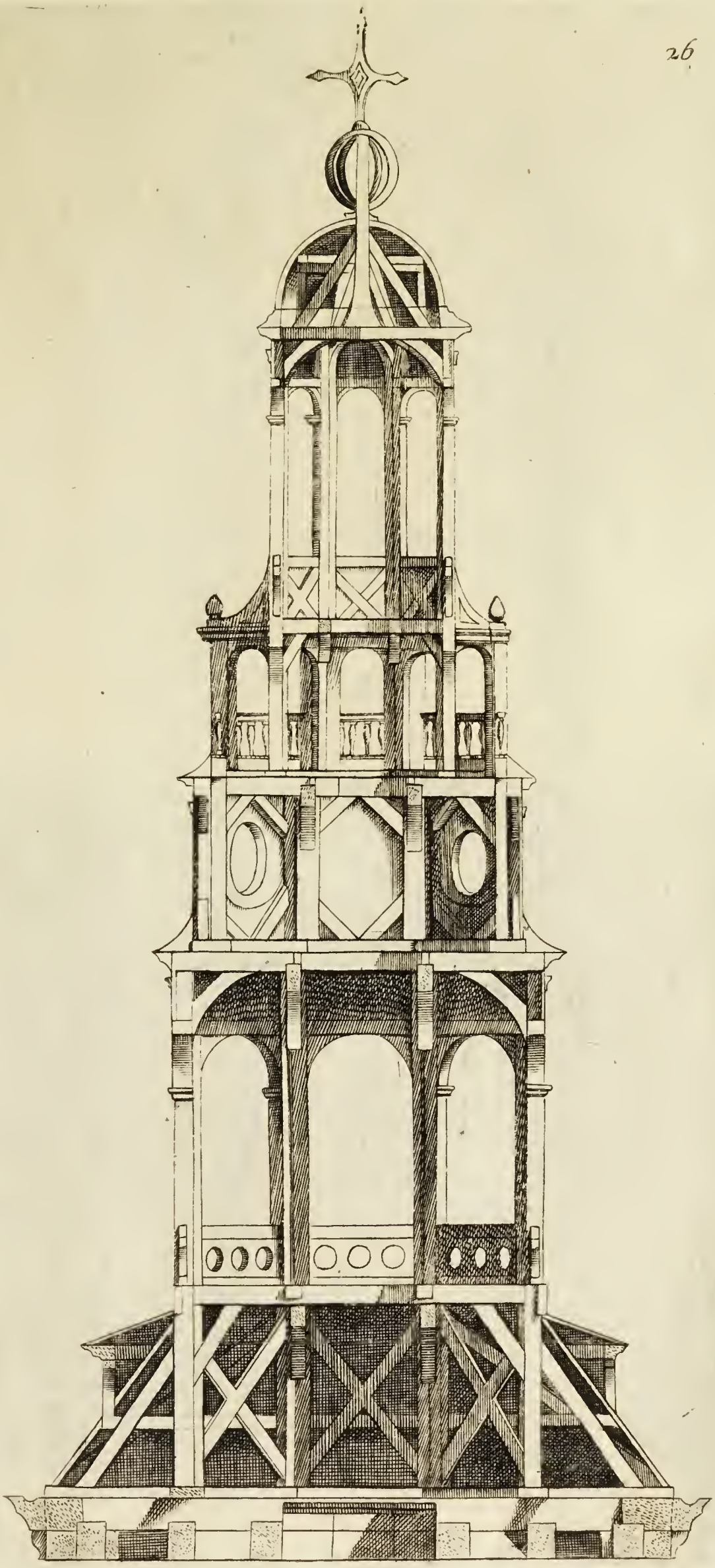

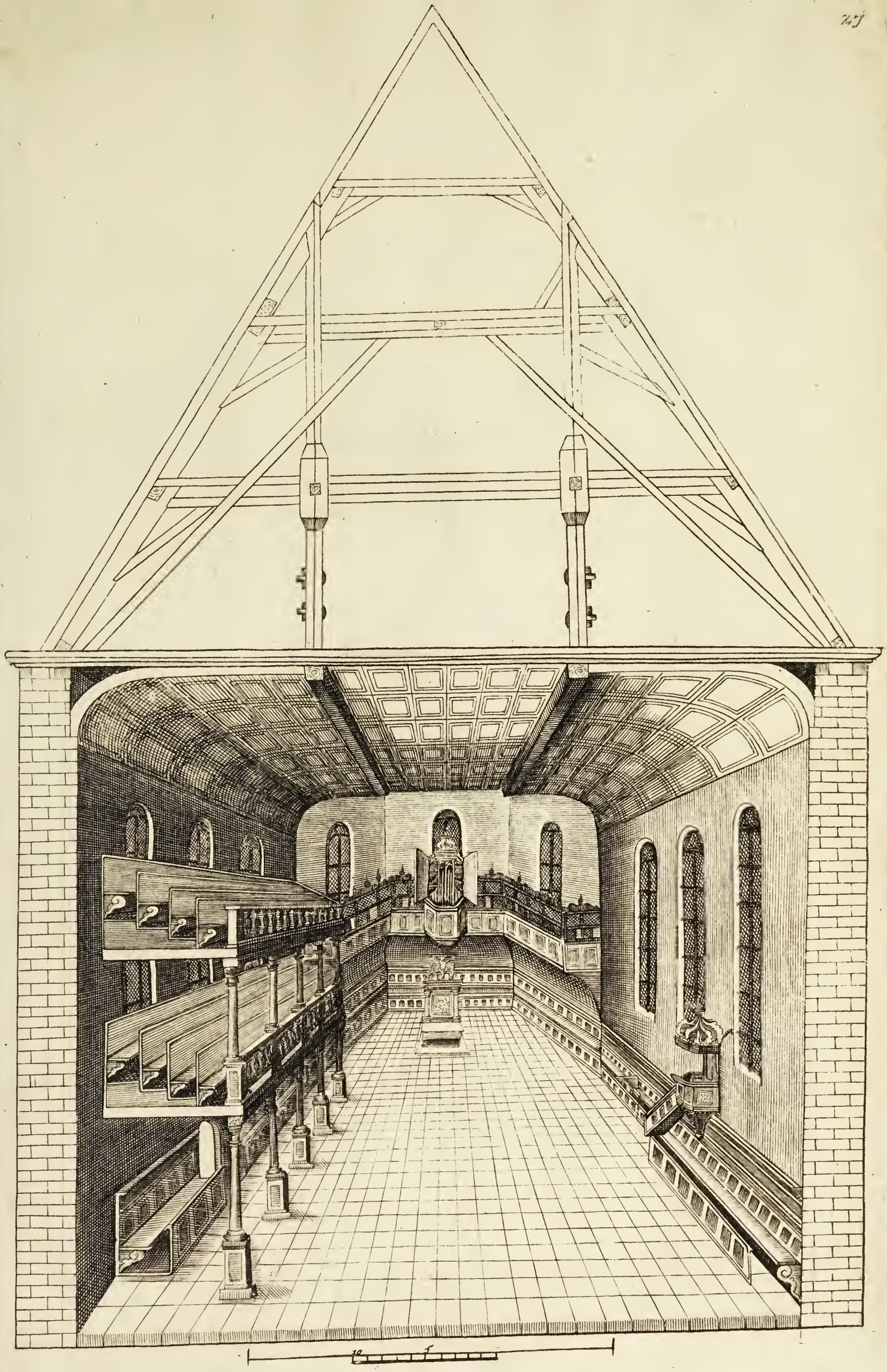

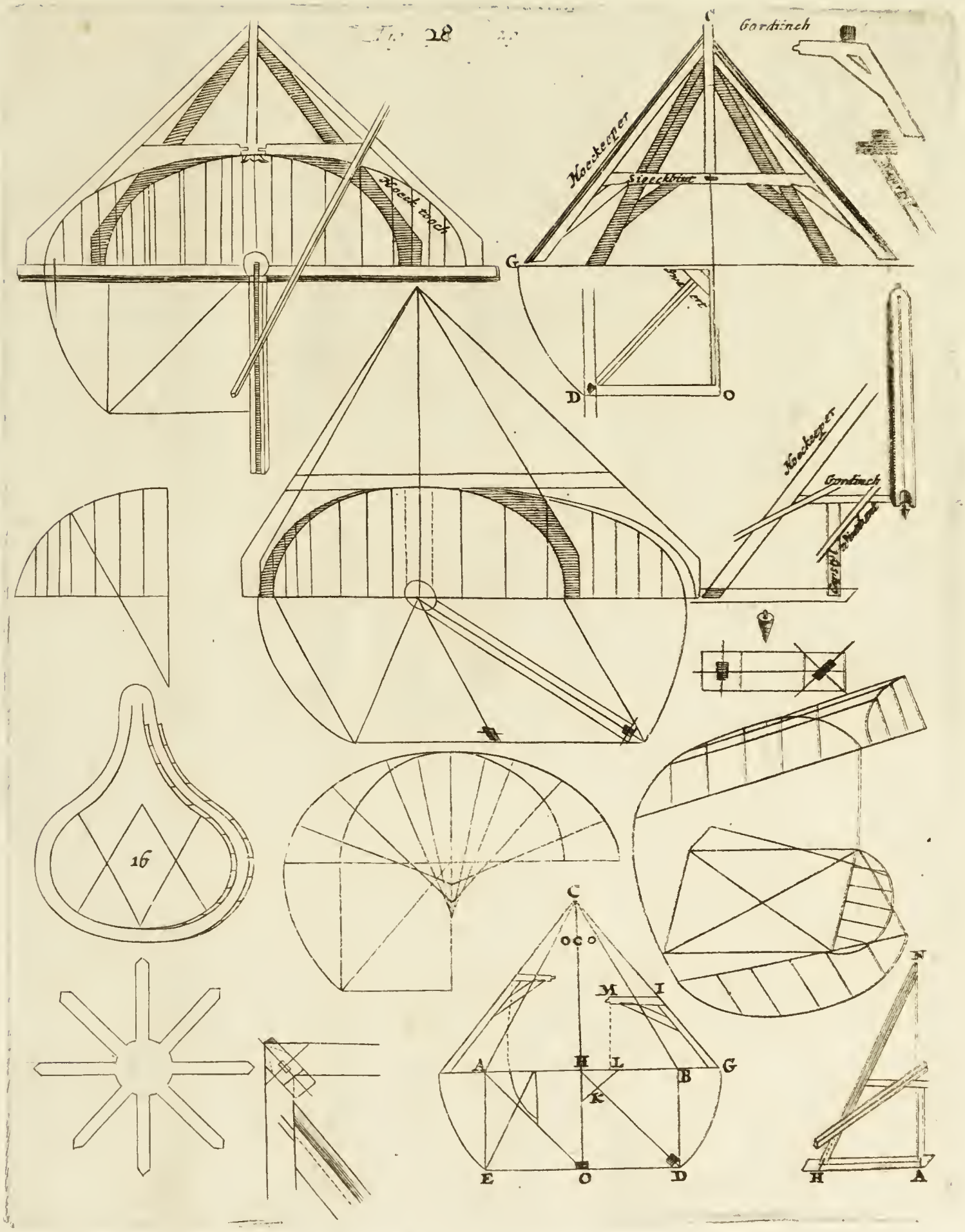
28
Gordinch
Hoeckeeper
Sieeckbint
Hoeck tooch
G
D
O
Hoeckeeper
Gordinch
16
C
M
I
A
H
L
B
G
K
E
O
D
N
H
A

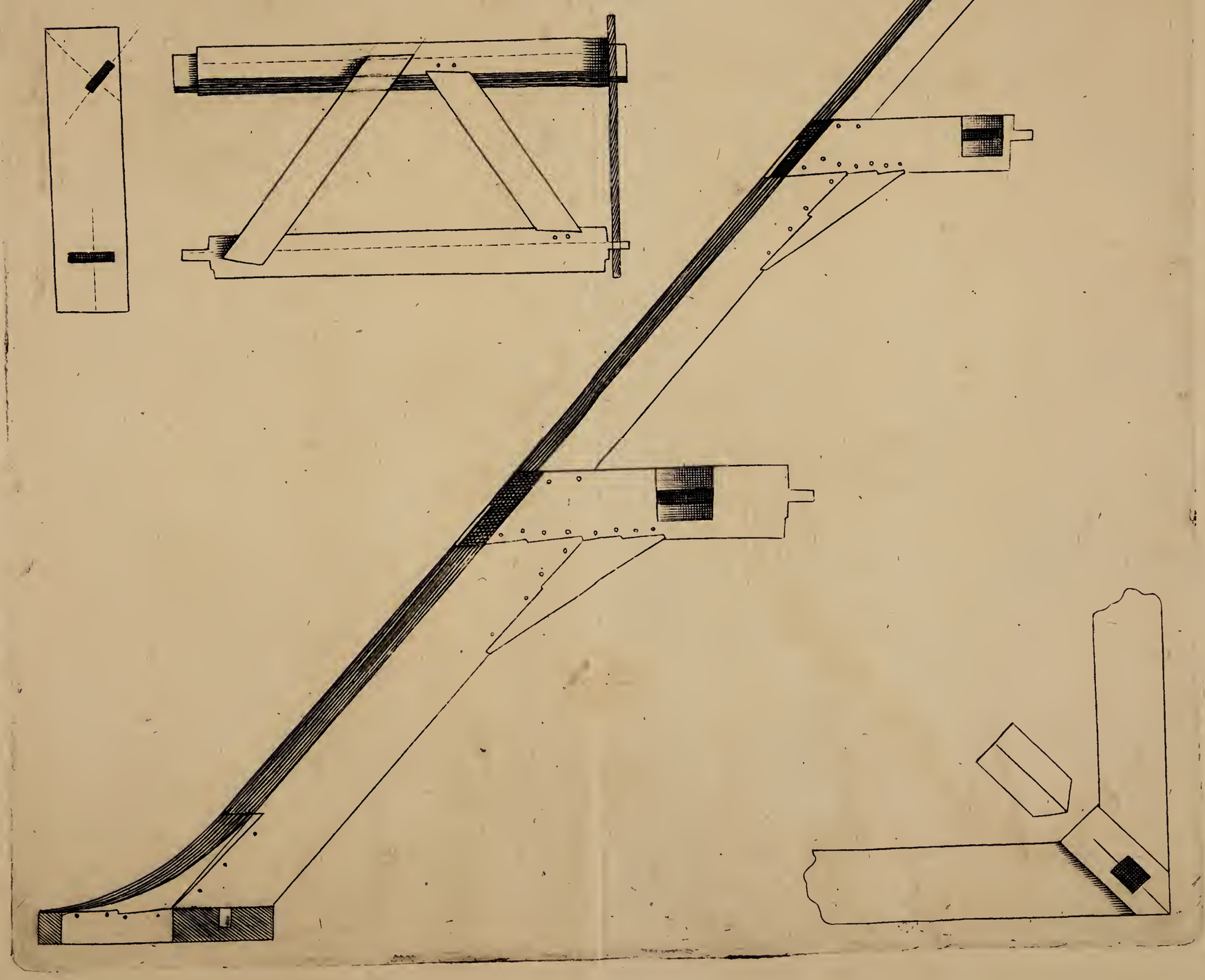

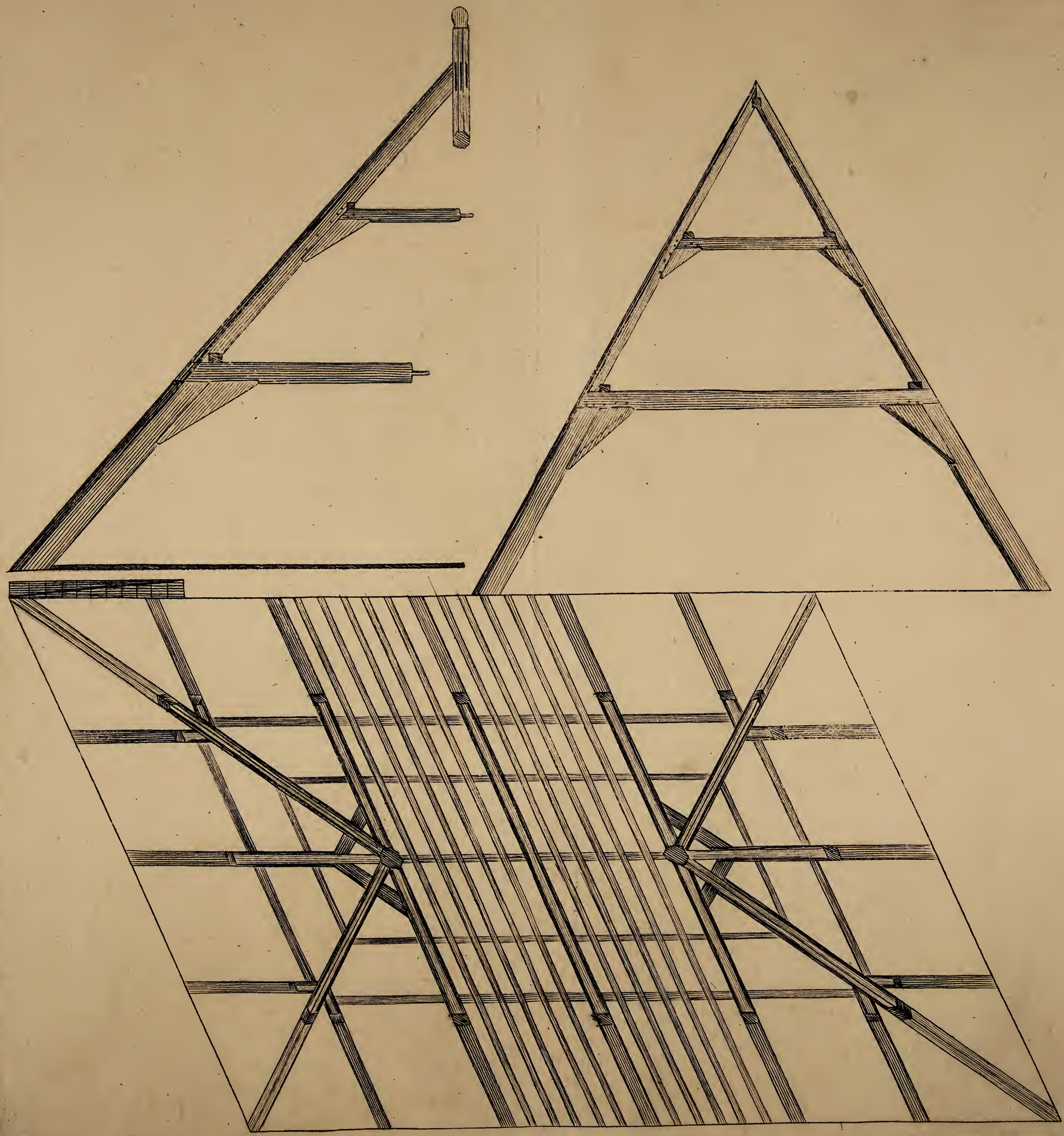

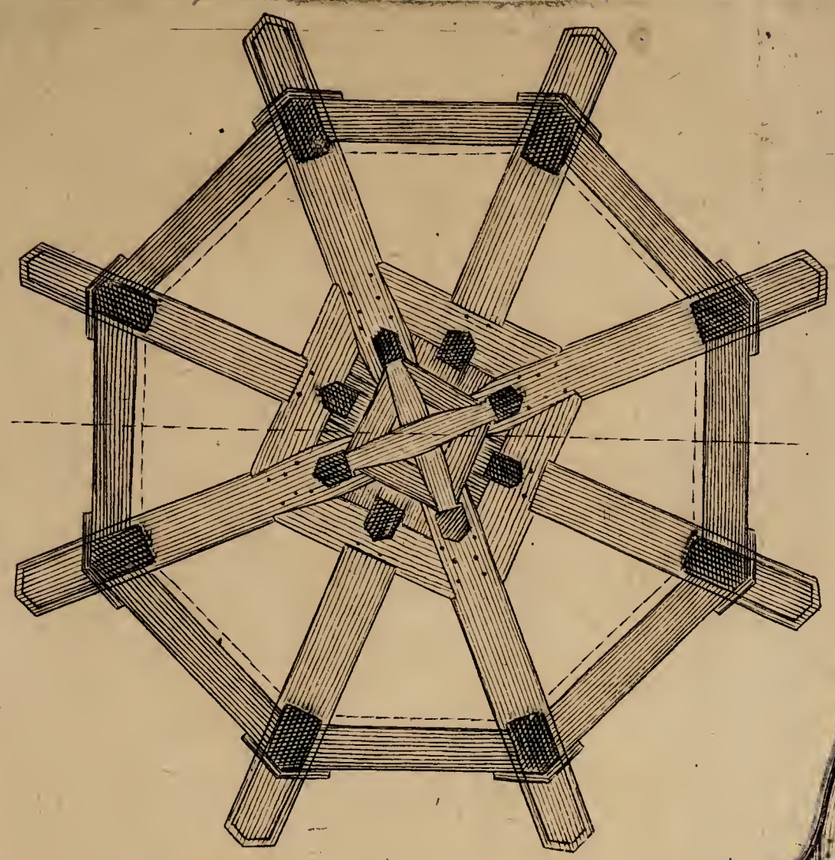

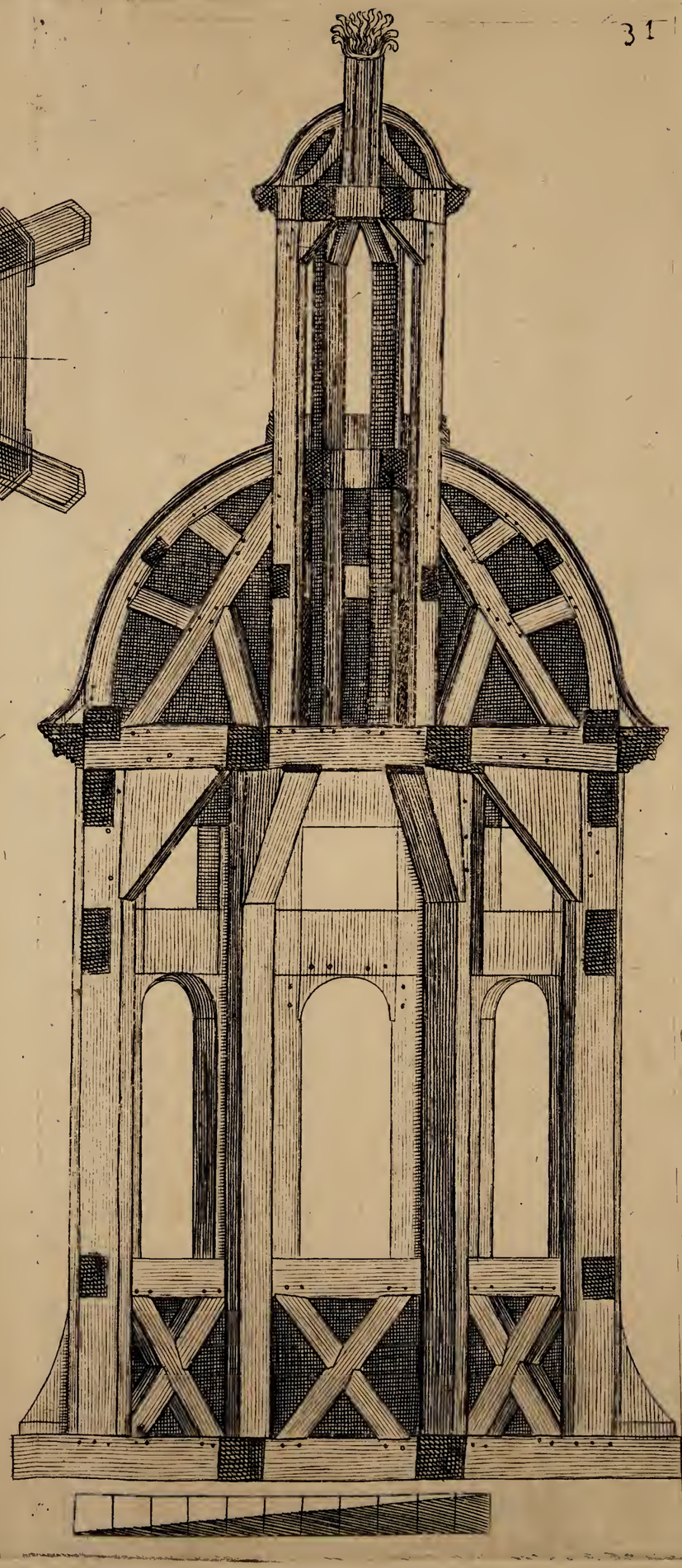

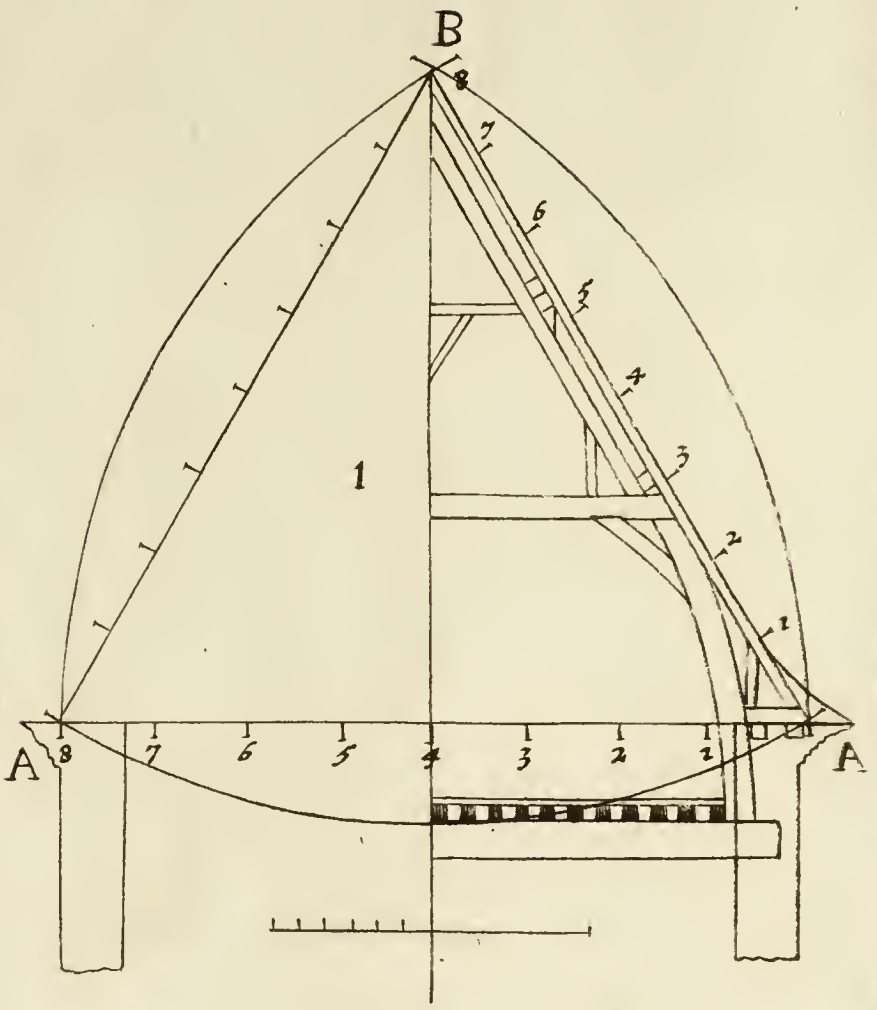
B
8
7
6
5
4
3
2
1
1
A
8
7
6
5
4
3
2
1
A

B
7
6
5
4
3
2
1
2
A
8
7
6
5
4
3
2
1
A
6
5
4
3
2
1

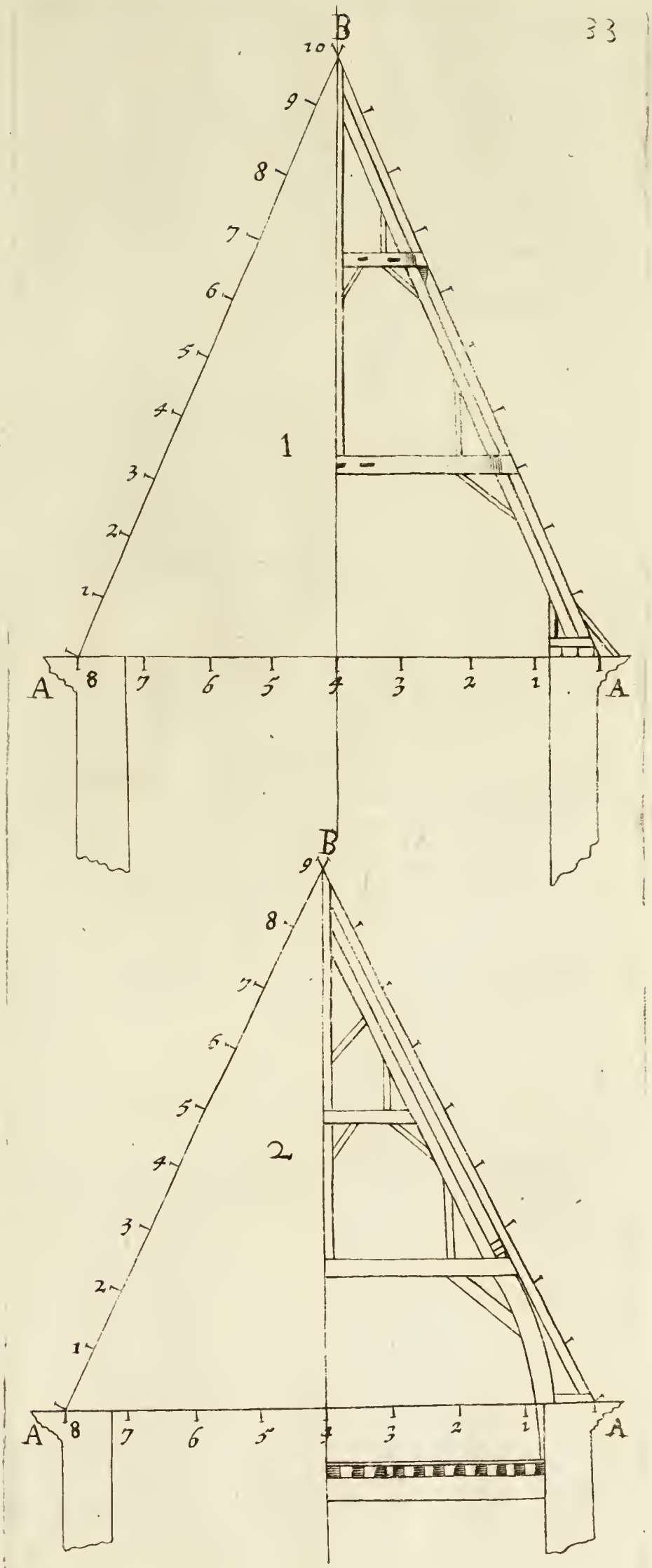
B
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1
1
A
8
7
6
5
4
3
2
1
A
B
9
8
7
6
5
4
3
2
1
2
A
8
7
6
5
4
3
2
1
A

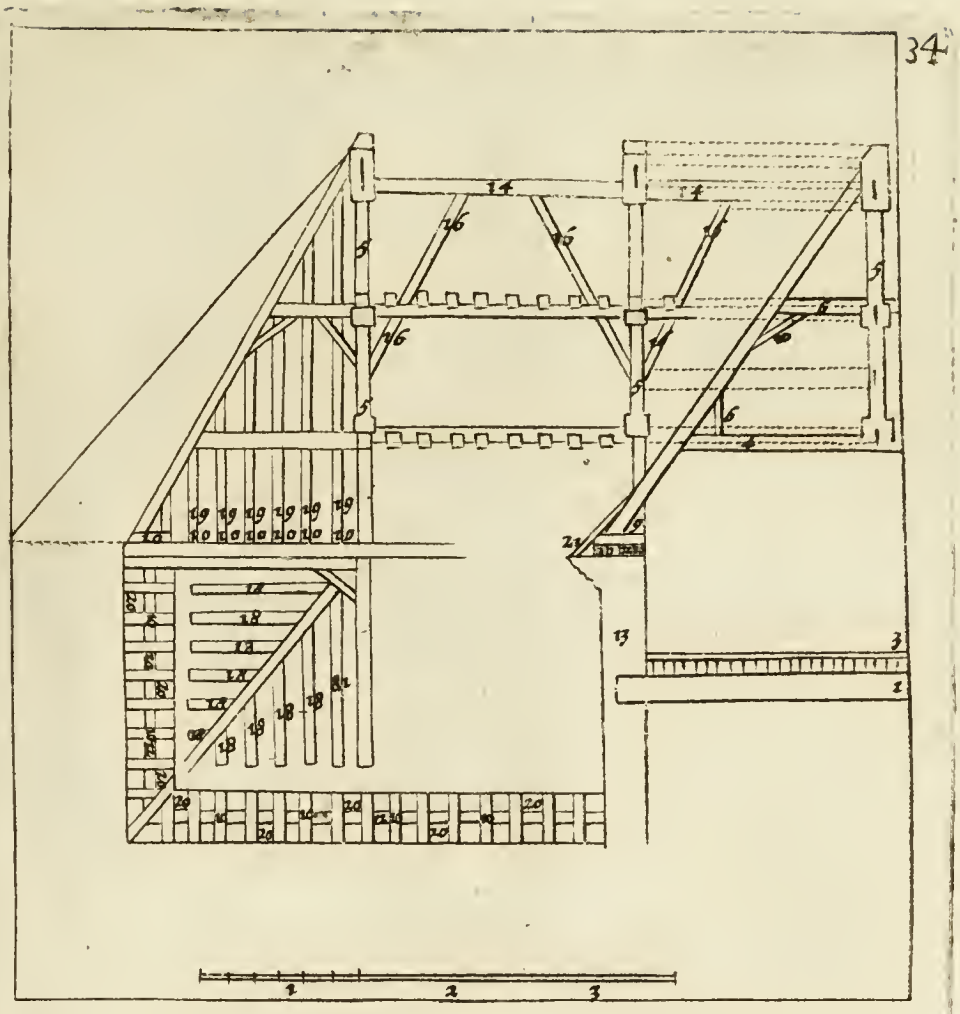

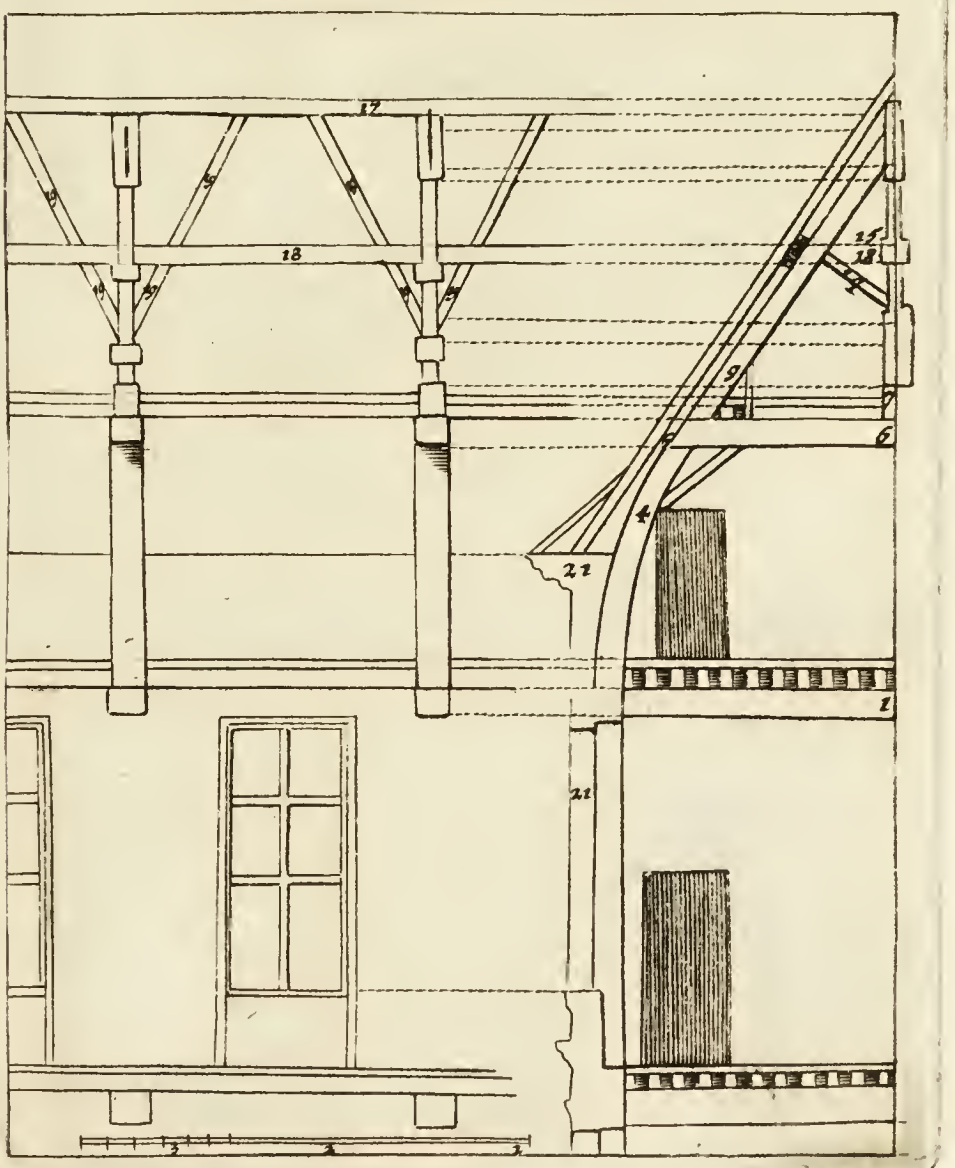

35

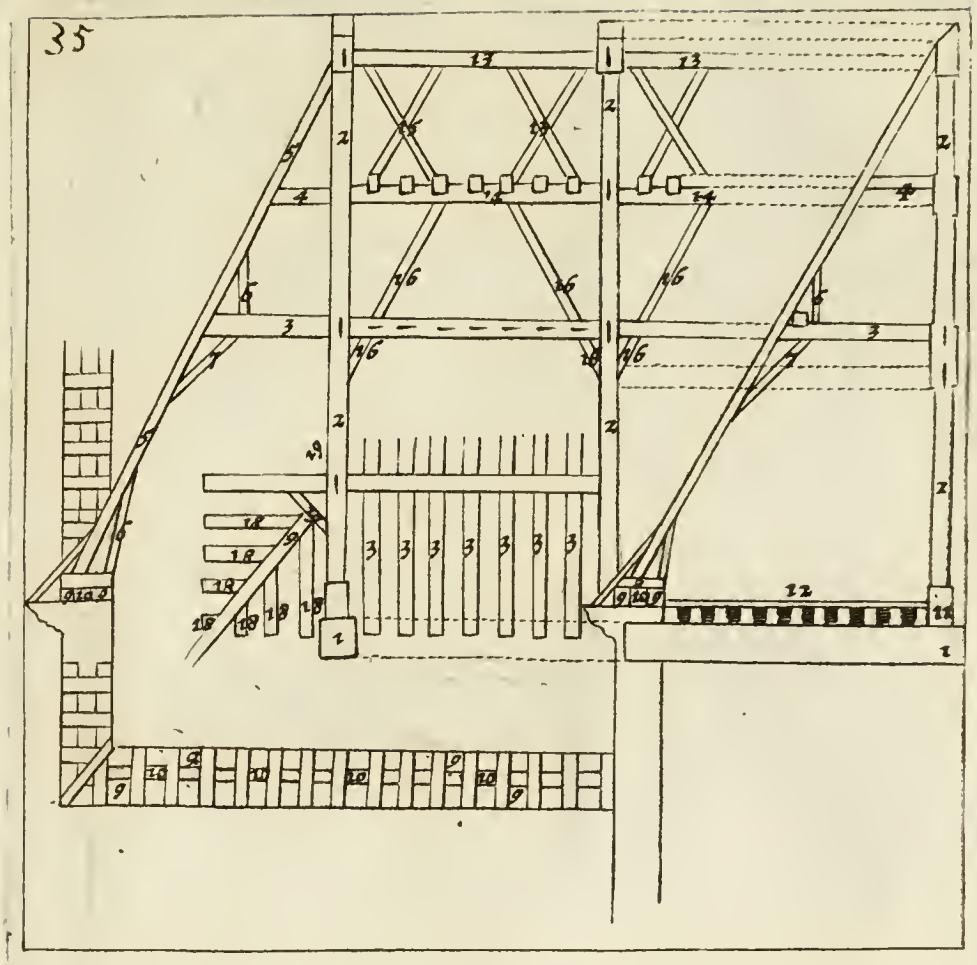

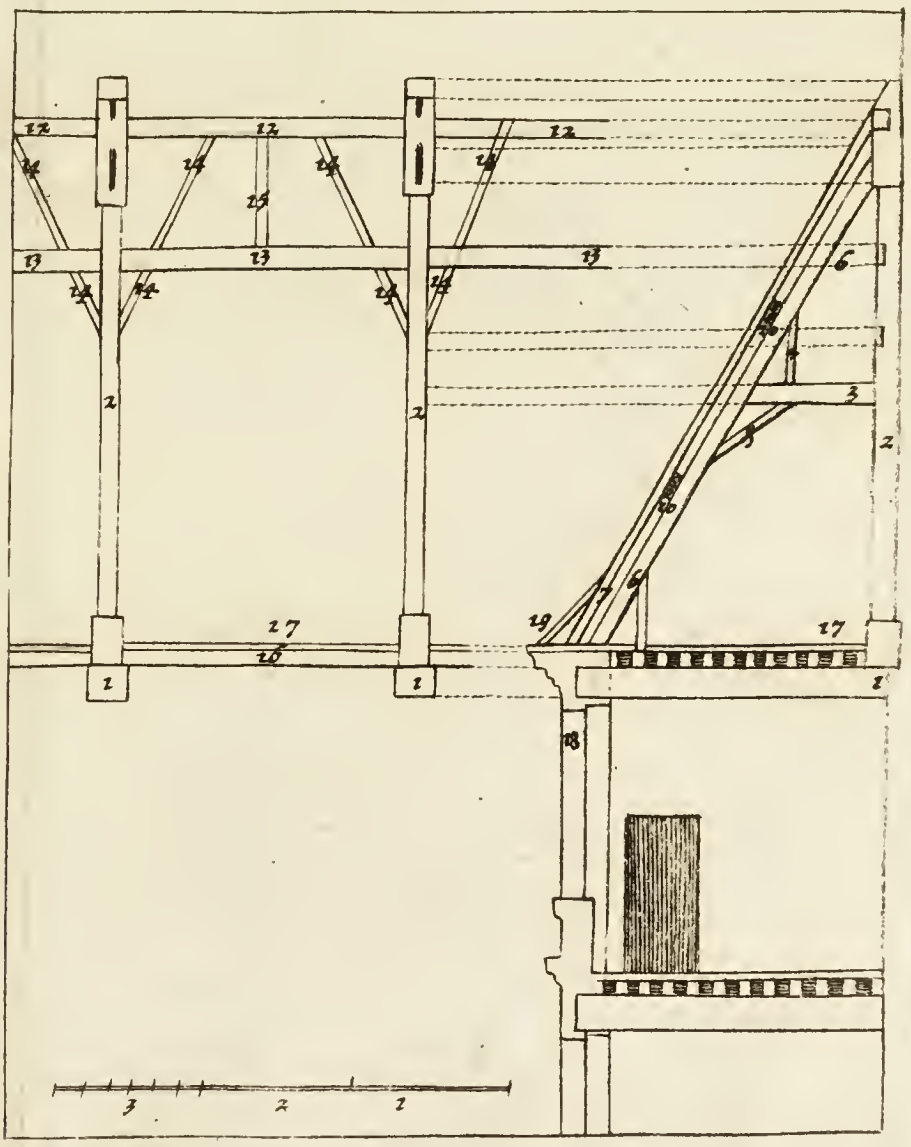

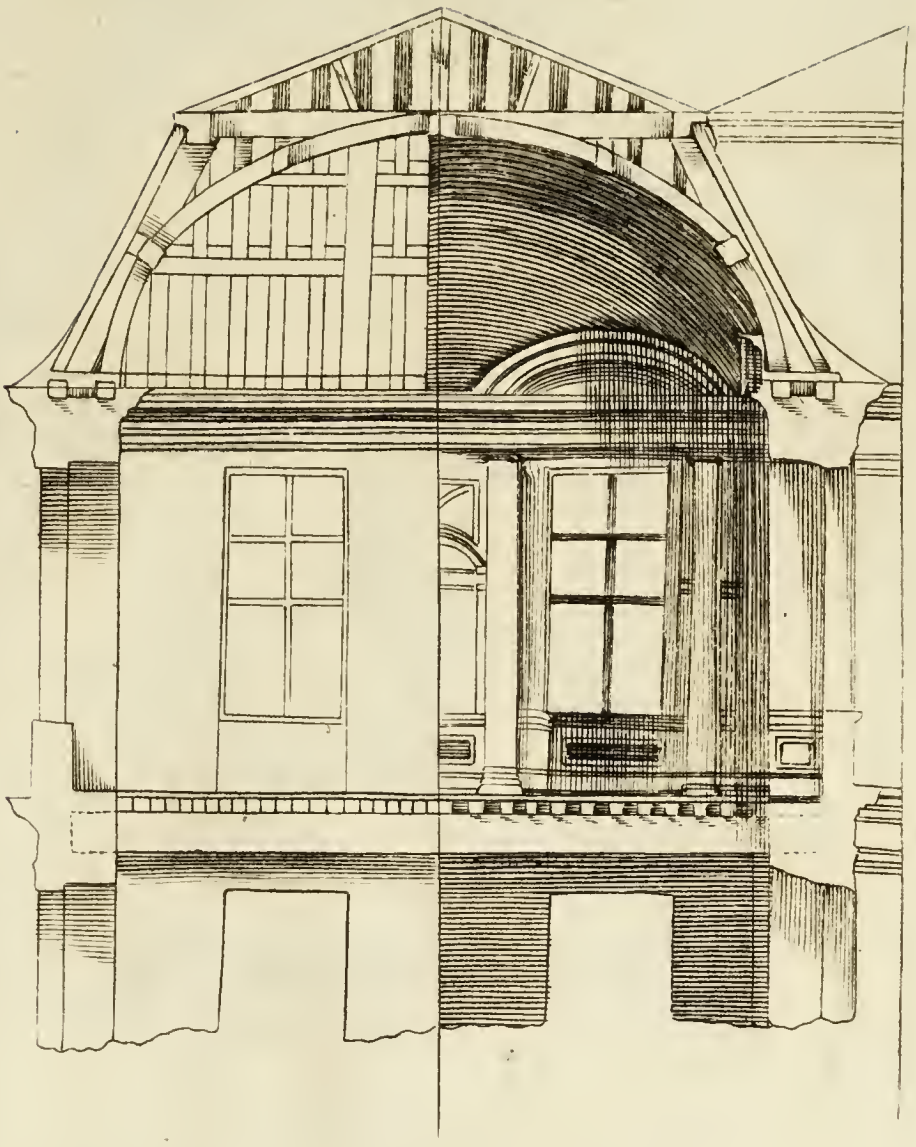

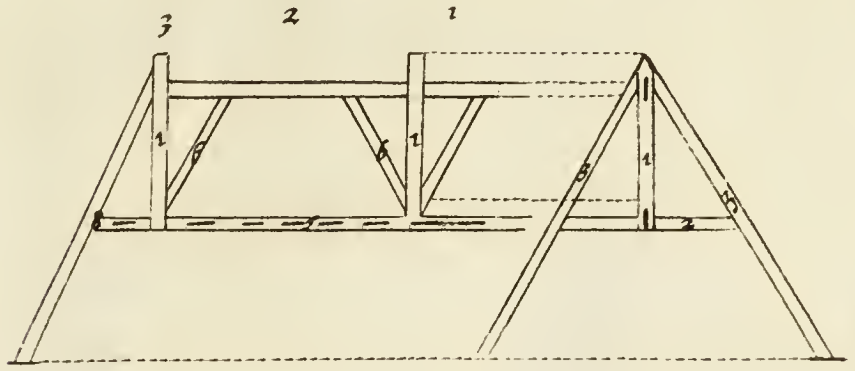
3
2
1

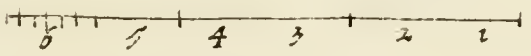
0
5
4
3
2
1

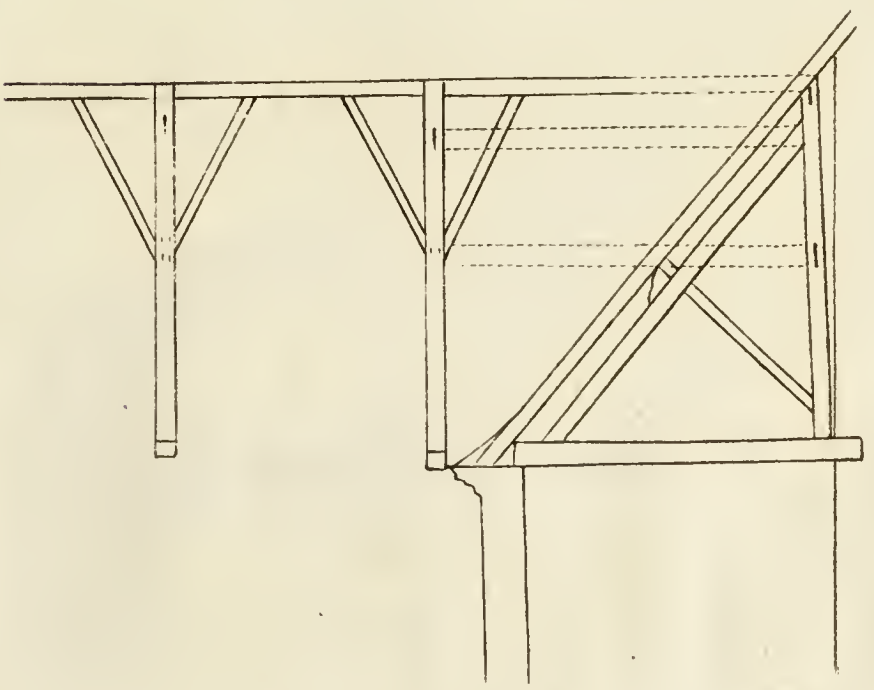

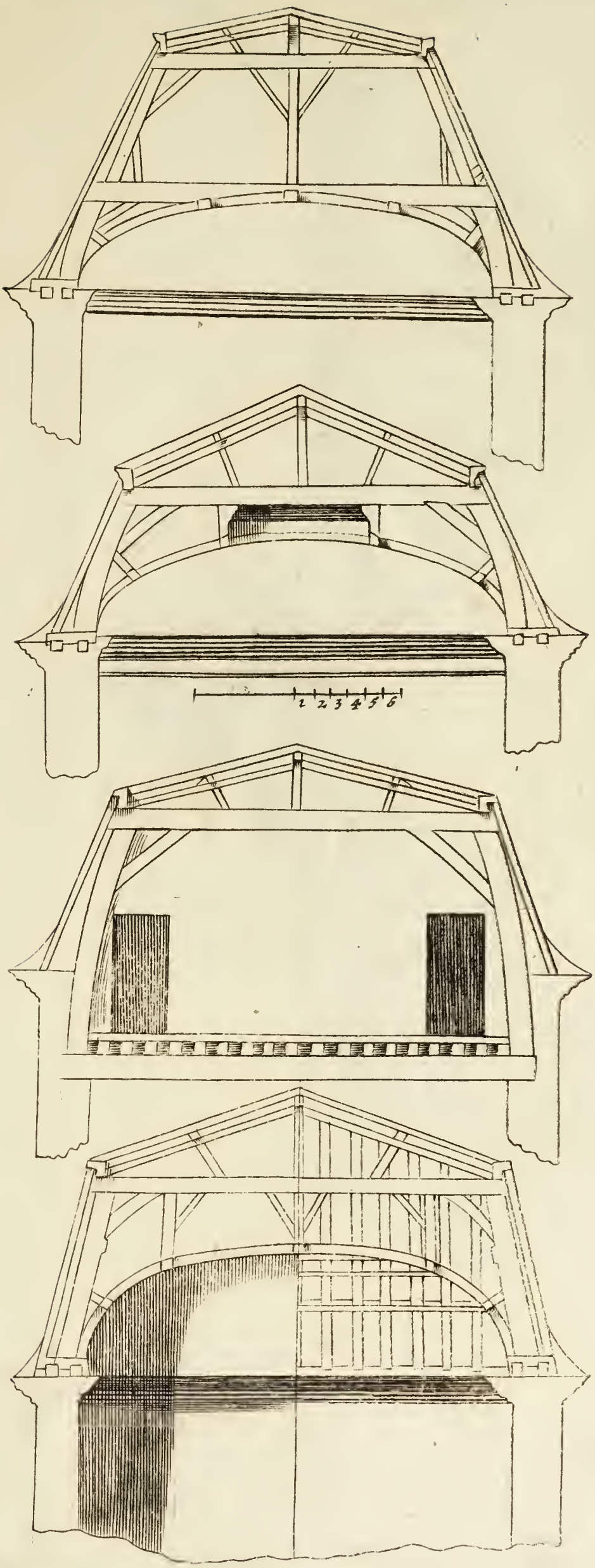
1 2 3 4 5 6

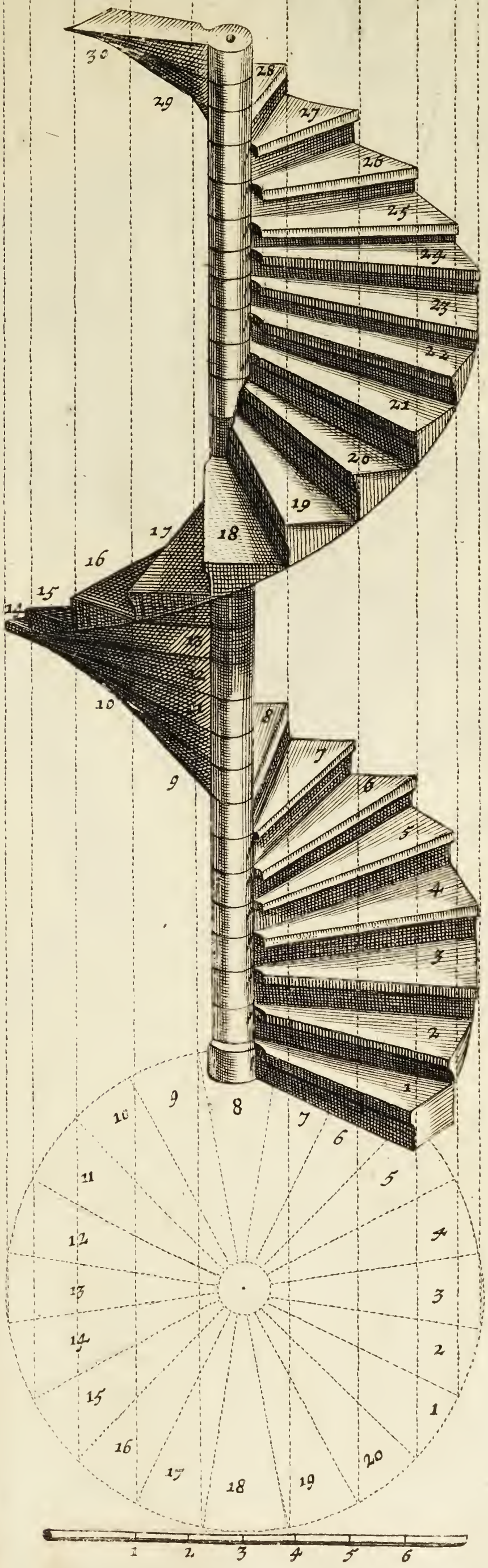
30
29
28
27
26
25
24
23
22
21
20
19
18
17
16
15
14
13
12
11
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1
10
9
8
7
6
11
5
12
4
13
3
14
2
15
1
16
17
18
19
20
1
2
3
4
5
6

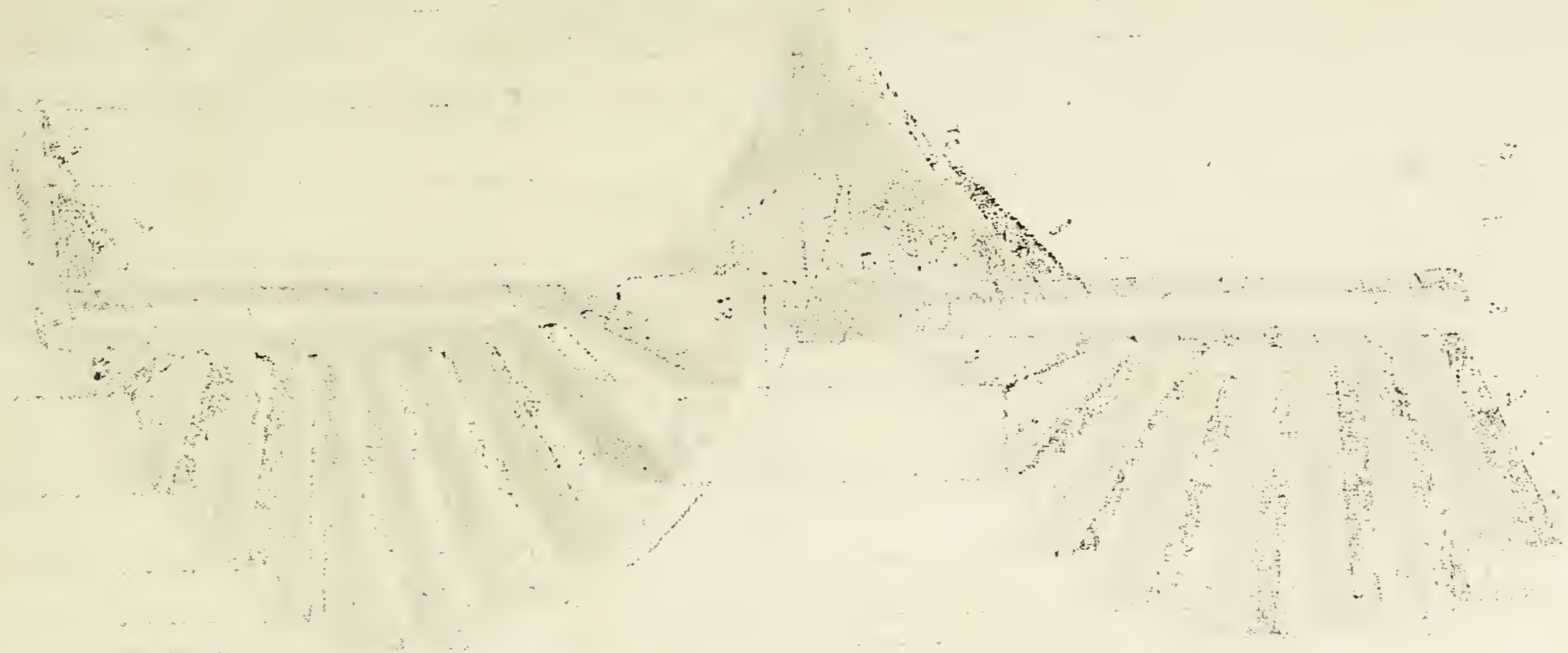

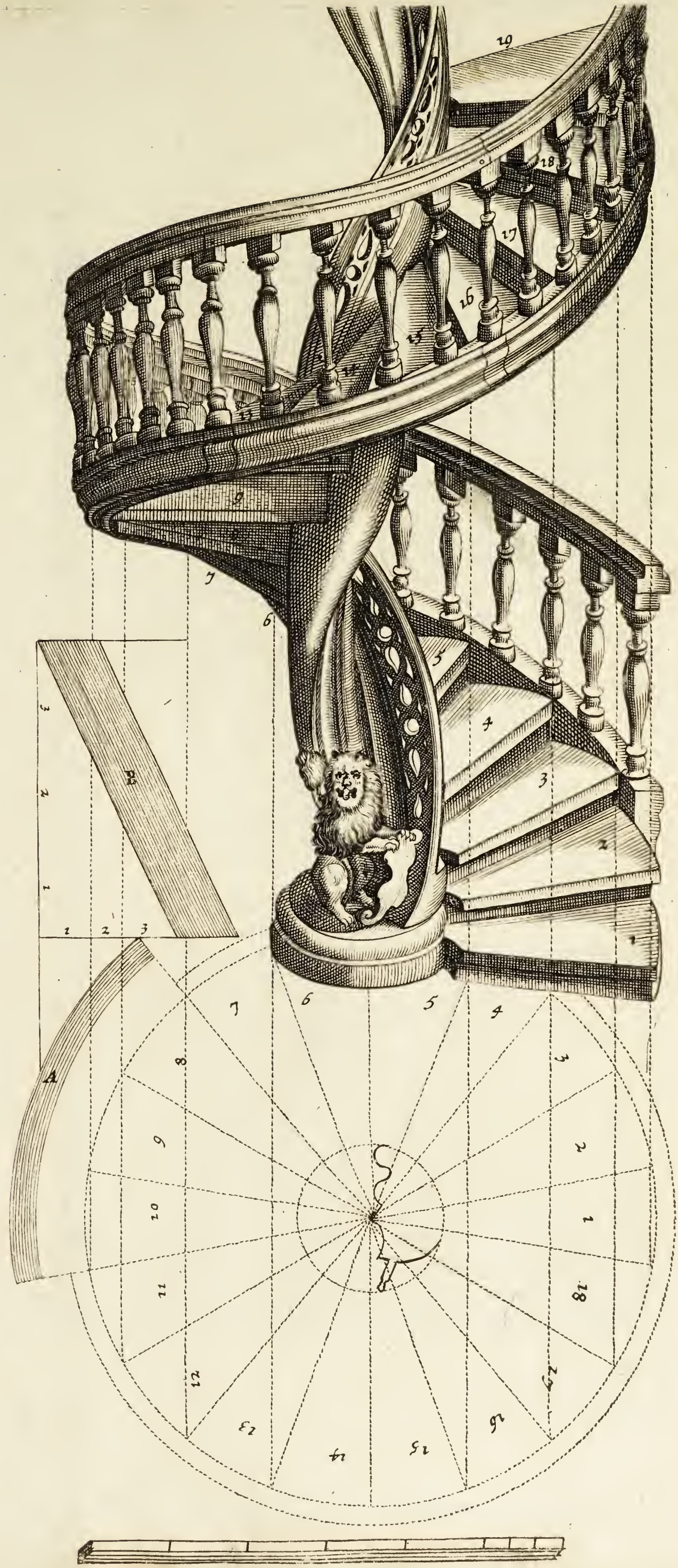
A
B

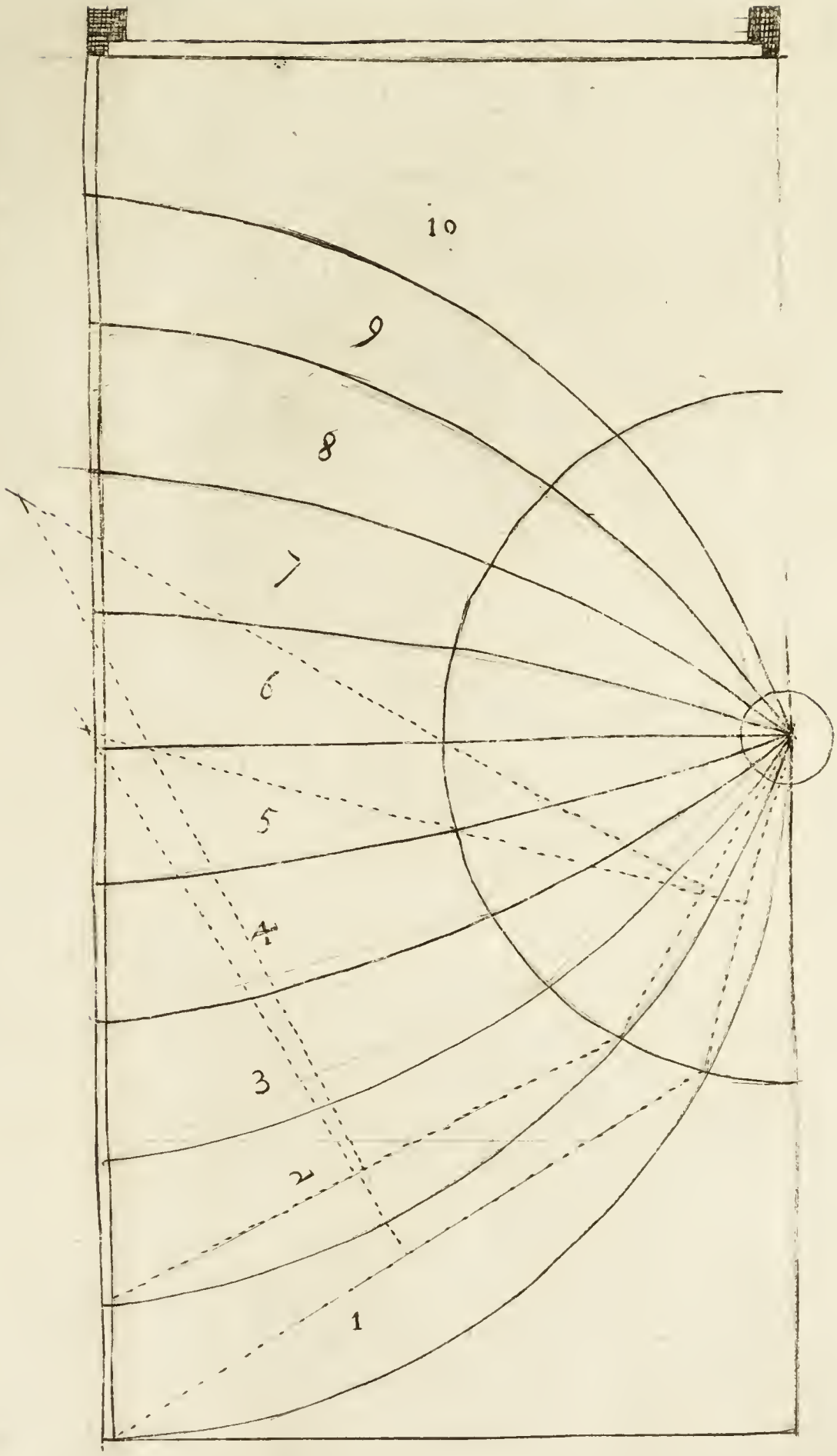
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1

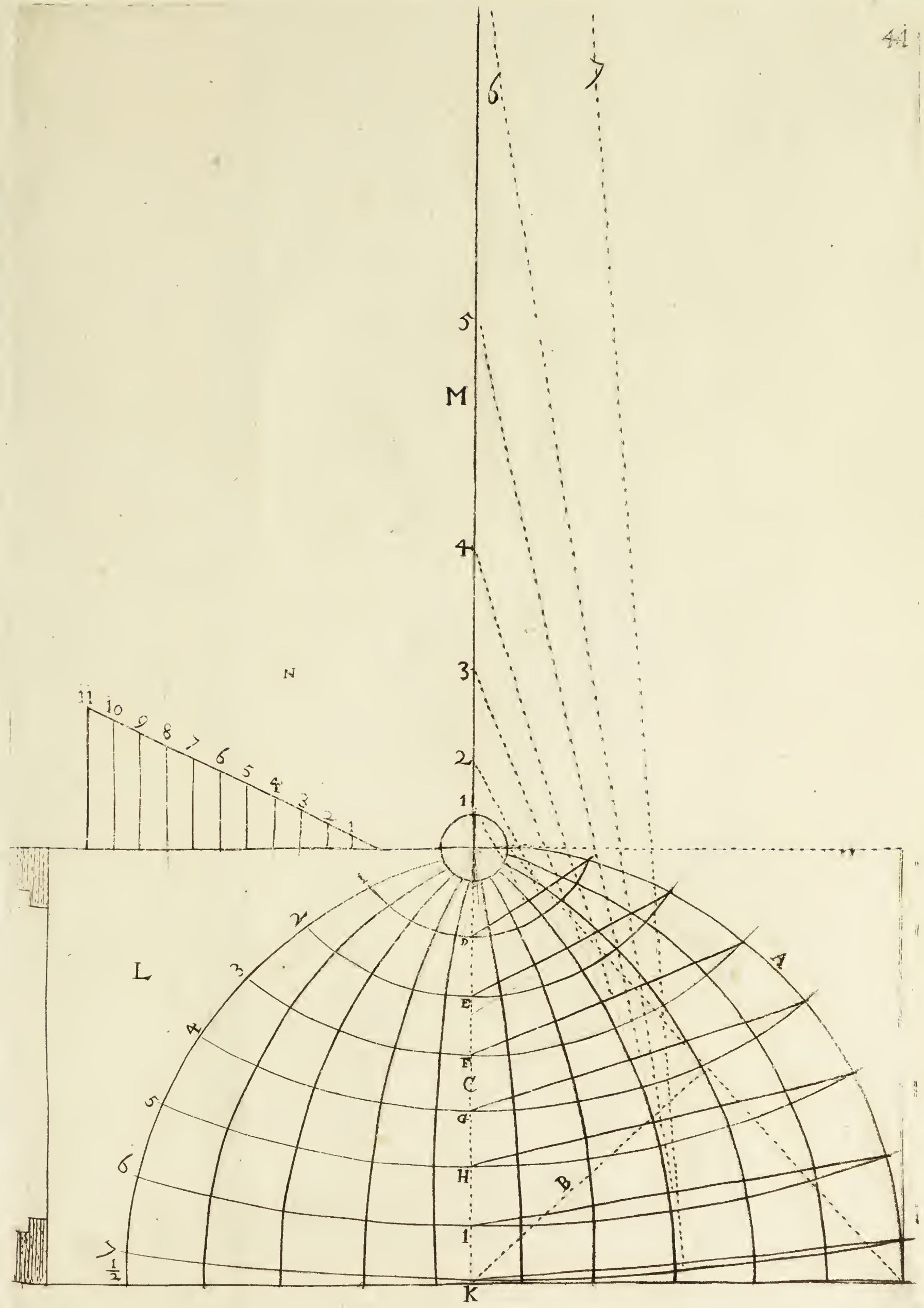
N
11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1
6
7
5
M
4
3
2
1
L
1
2
3
4
5
6
7
D
E
F
C
G
H
B
1
½
K

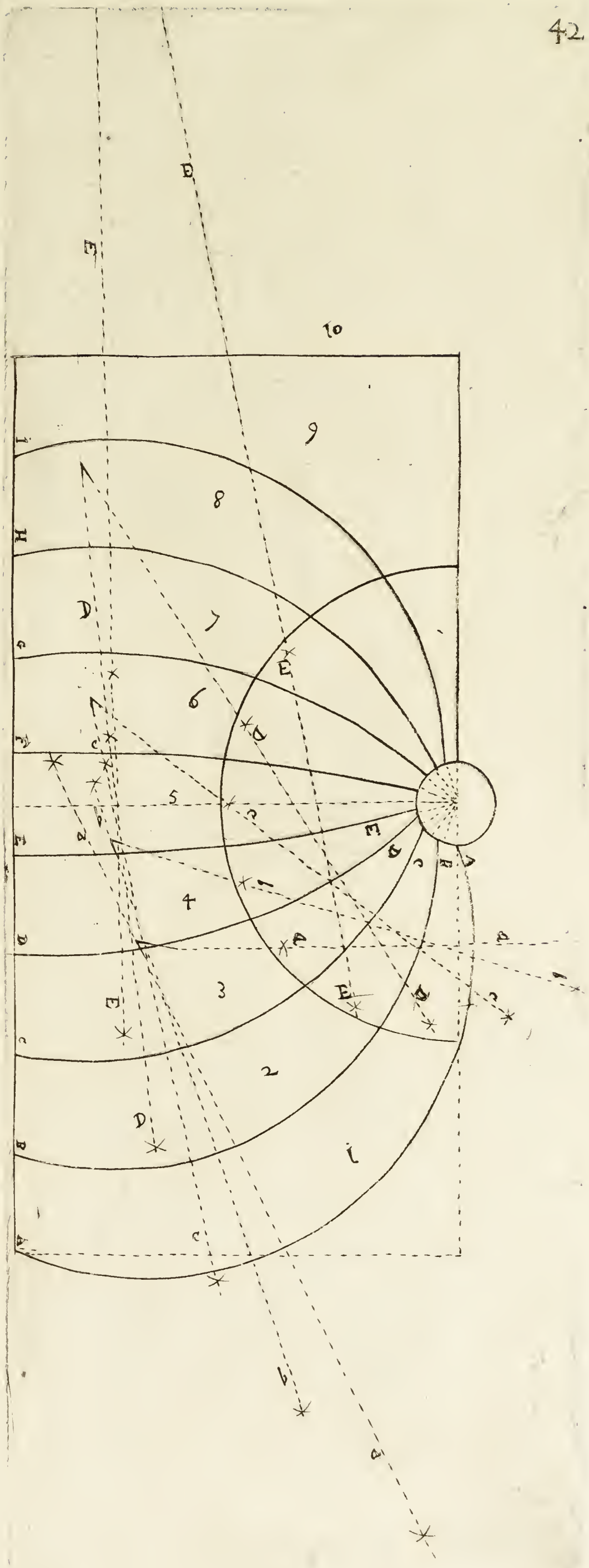
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1

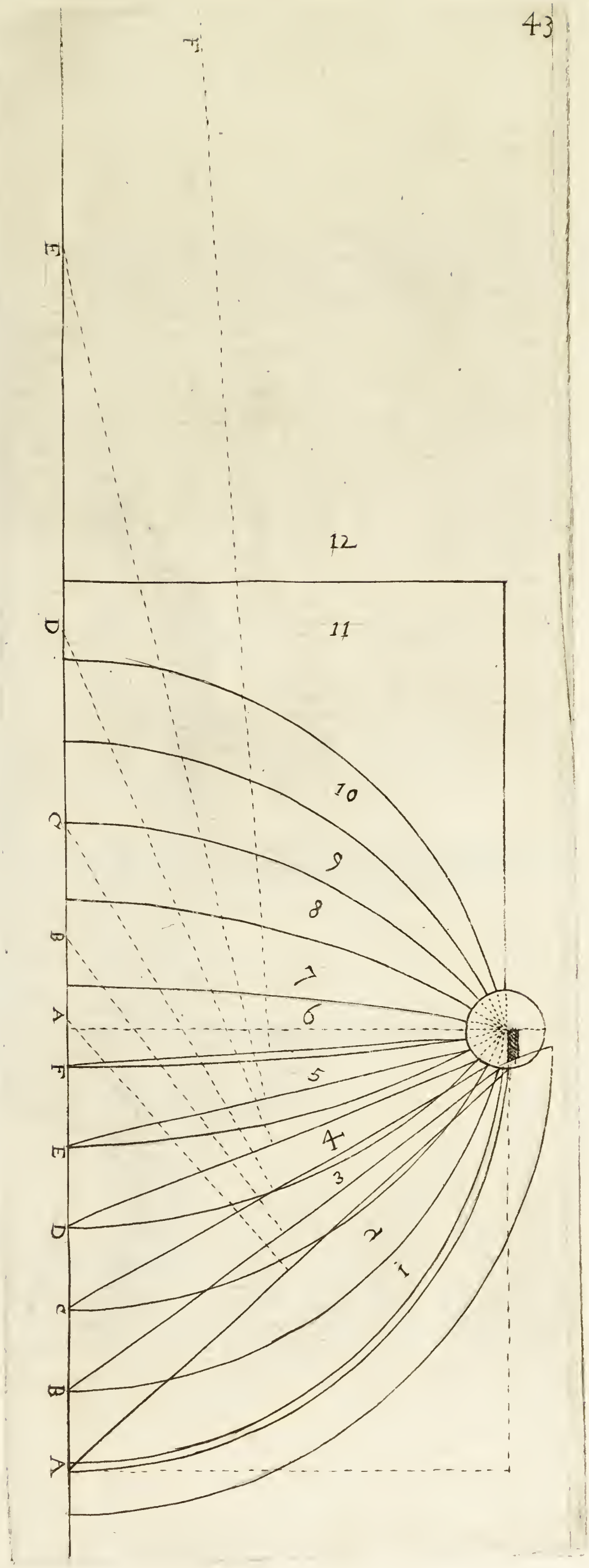
F
E
D
C
B
A
F
E
D
c
B
A
12
11
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1

Fig. 1.

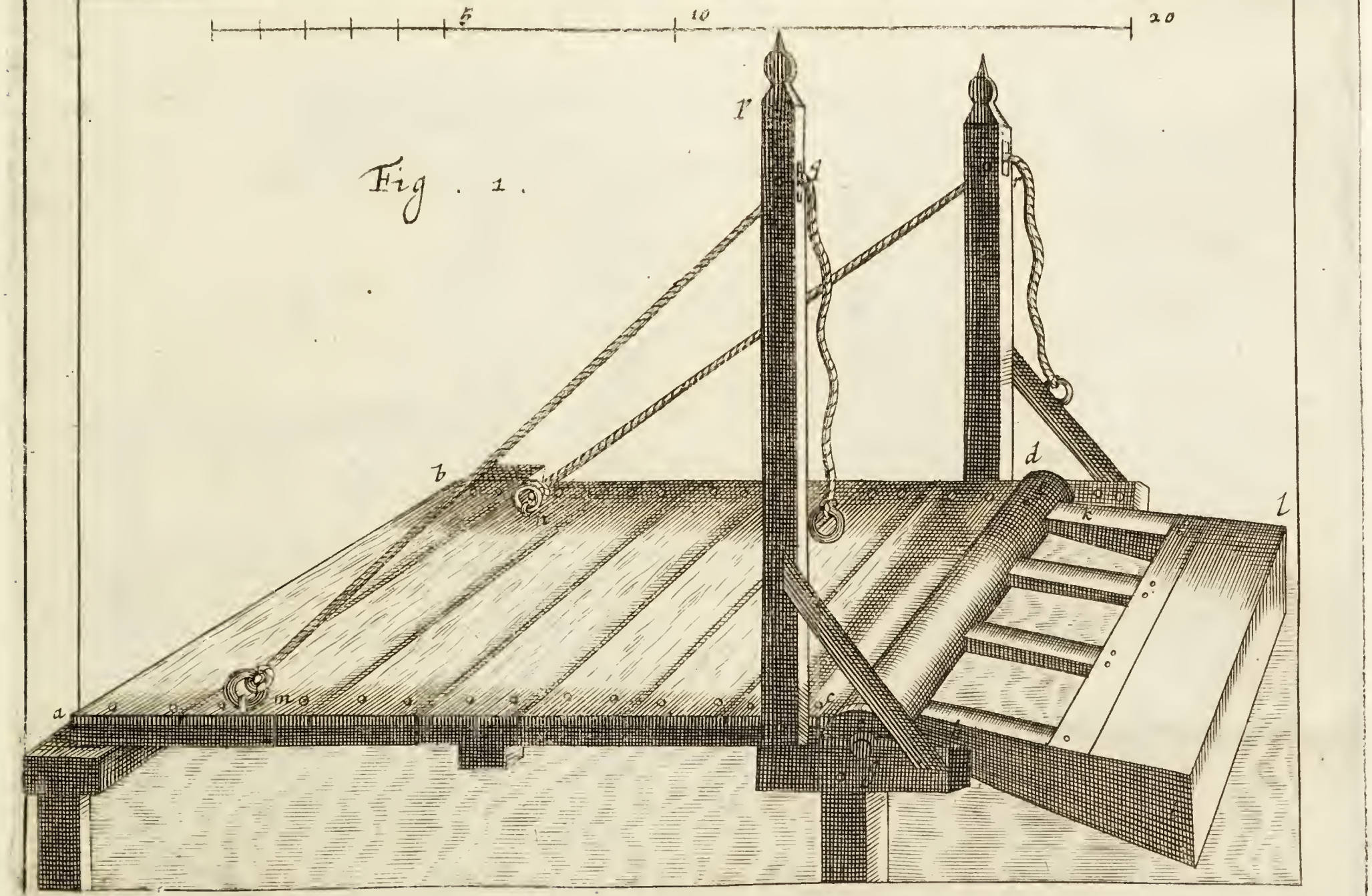

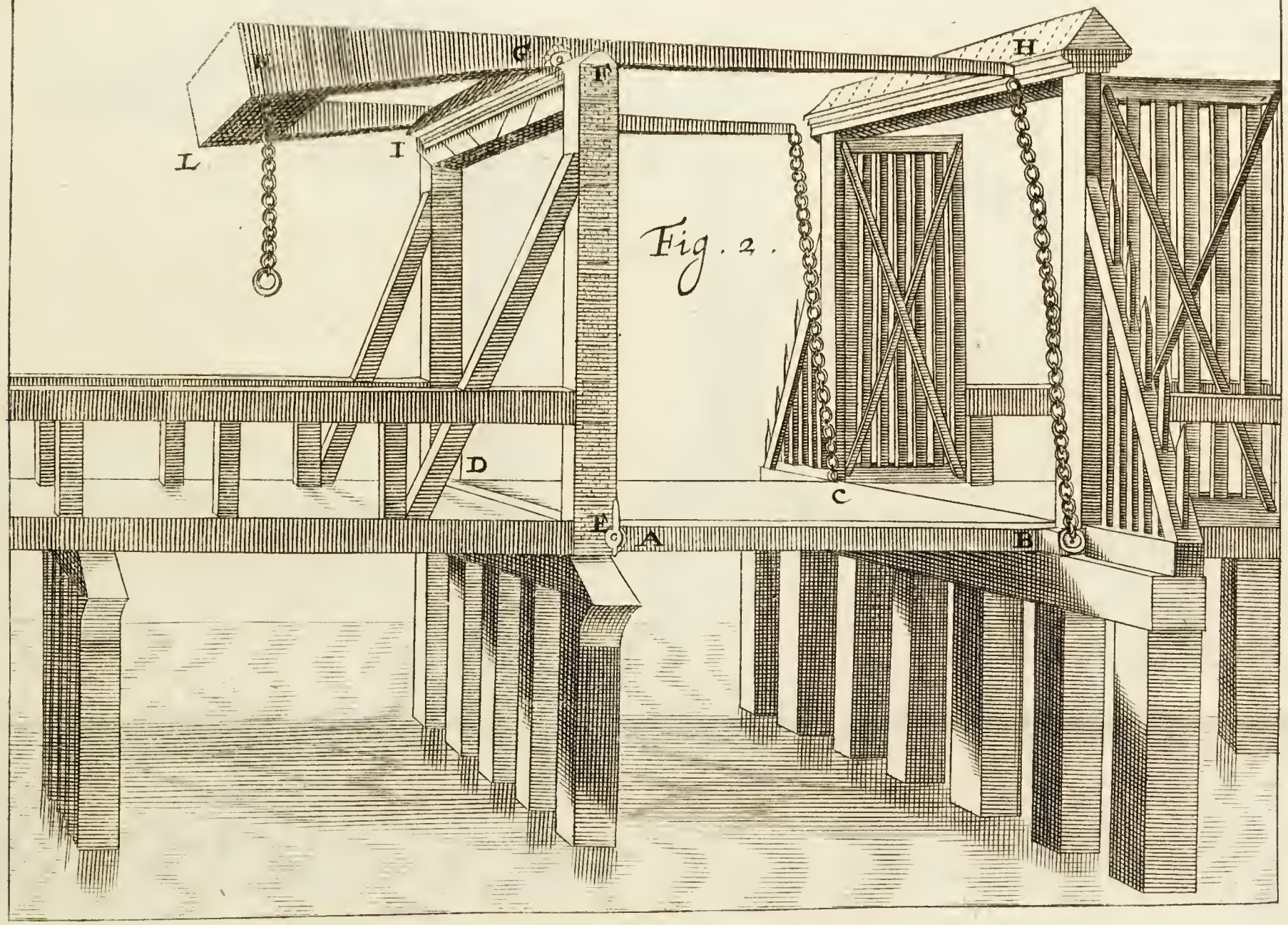

Fig. 2.

Fig. 3.

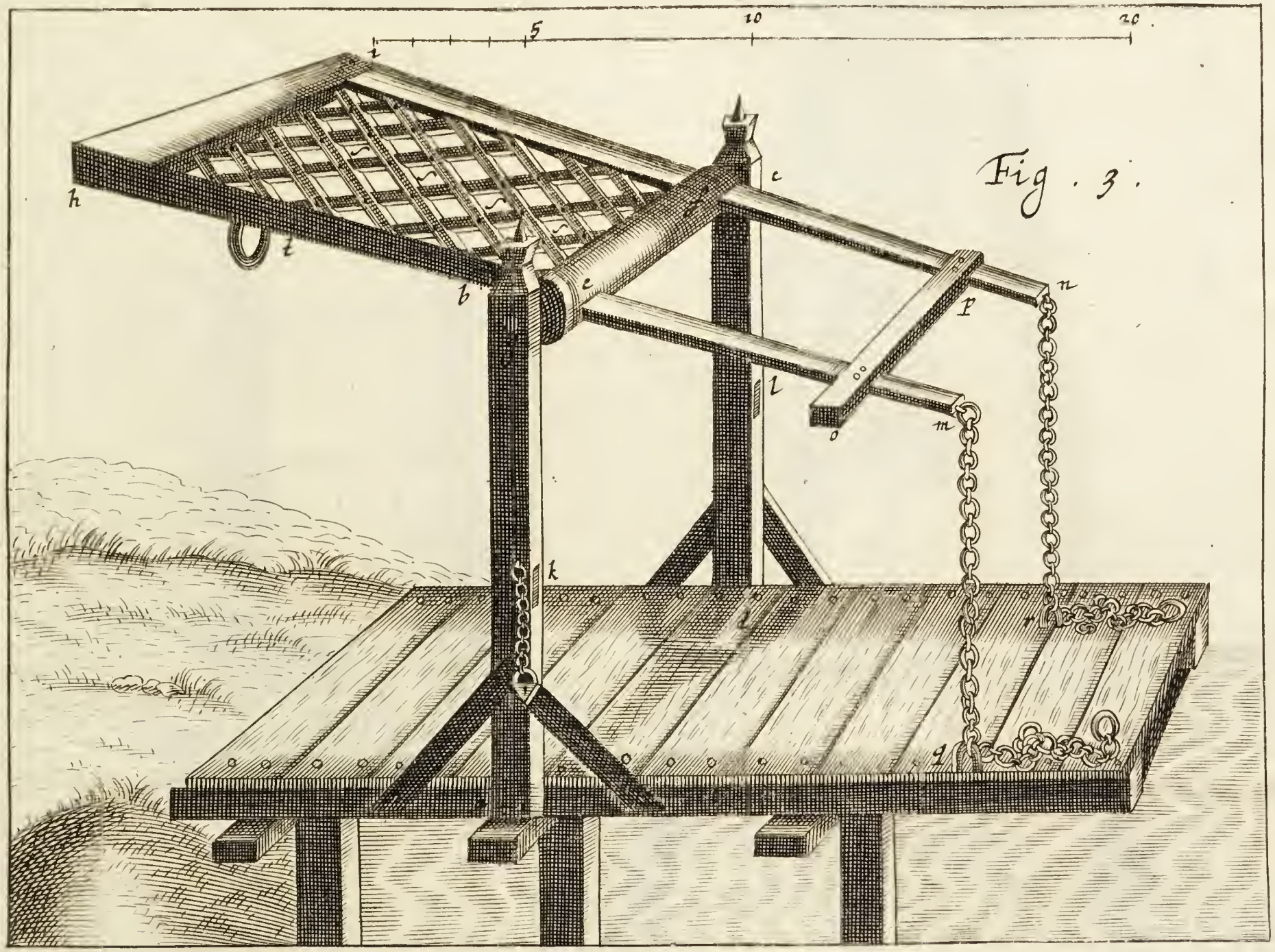

Fig. 4.

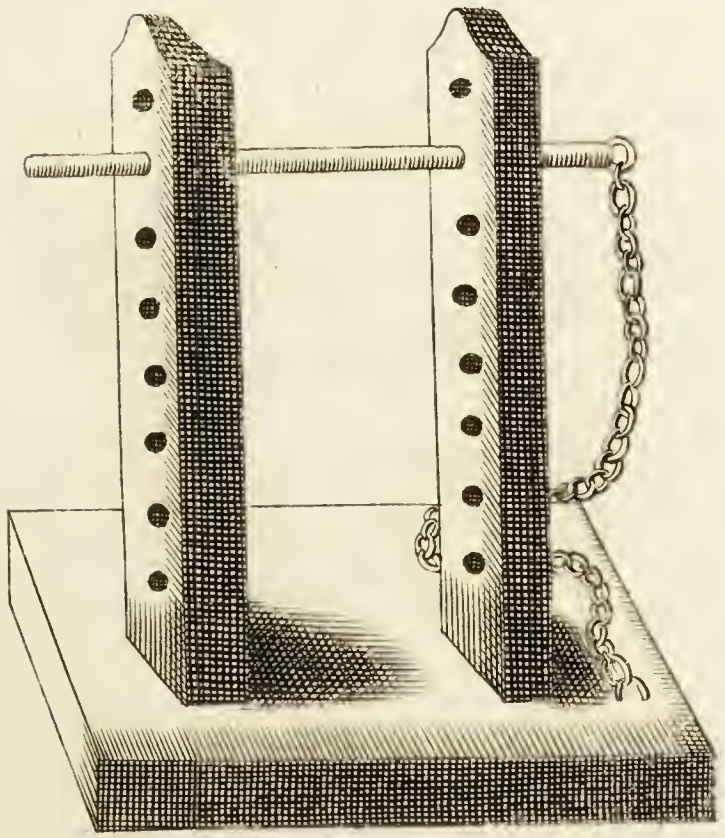

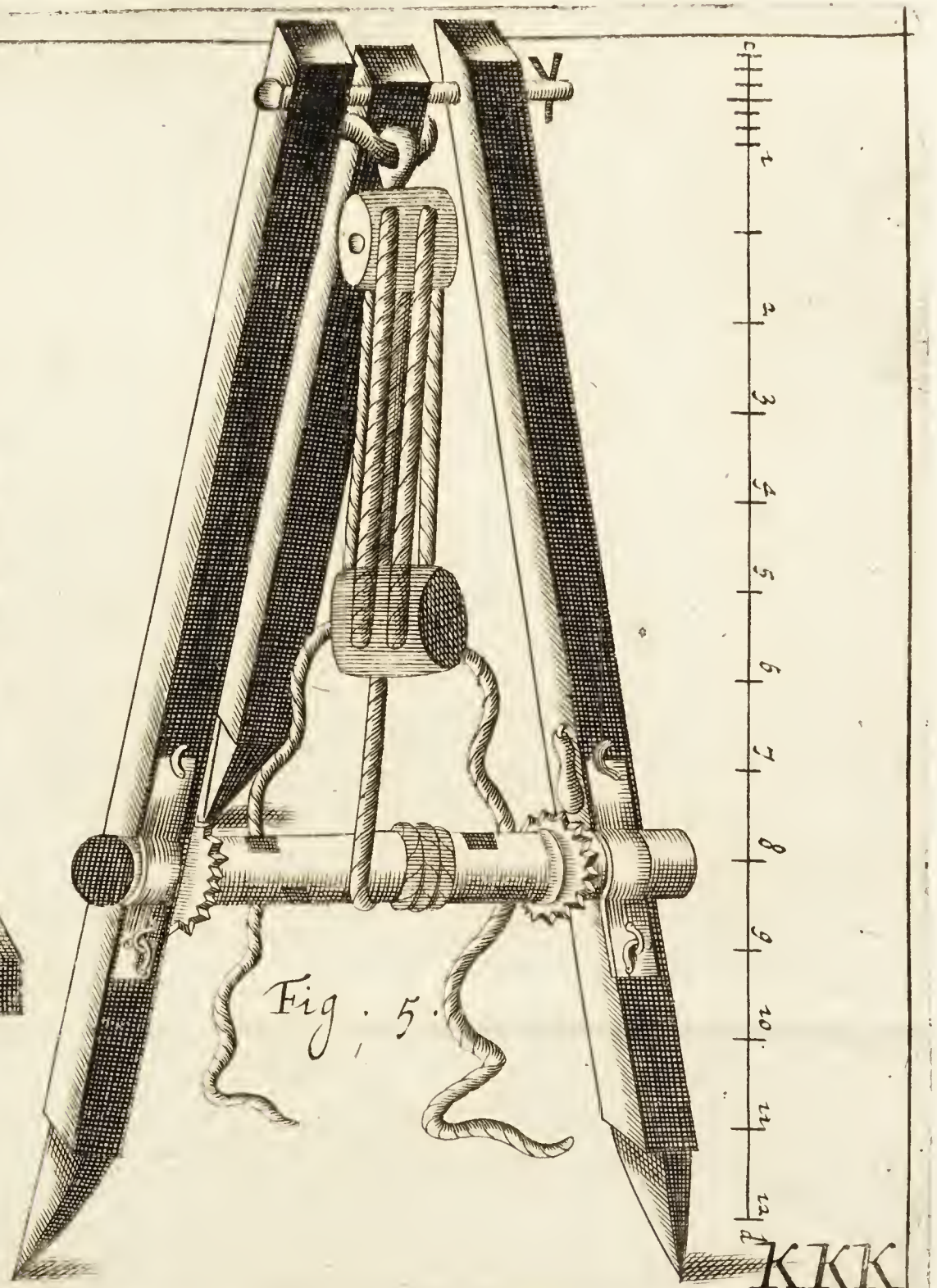

Fig. 5.

93-B21804